

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Ηλεκτρονική Μάθηση»

Ακαδημαϊκό έτος 2023-2024

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Πάνου Χρυσούλα (Α.Μ.:mhm2356)

Εργαστήριο δεξιοτήτων σχετικά με τη σχολική βία- σχολικό εκφοβισμό για μαθητές Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Skills Workshop on school violence - school bullying for Primary Education Students

Επιβλέπων:

ΡΕΤΑΛΗΣ ΣΥΜΕΩΝ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2024

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Αυτή η Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία υποβάλλεται ως μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην «Ηλεκτρονική Μάθηση» του Τμήματος Ψηφιακών Συστημάτων του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η συγκεκριμένη Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία έχει συγγραφεί από εμένα προσωπικά και δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει αξιολογηθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό.

Η εργασία αυτή έχοντας εκπονηθεί από εμένα, αντιπροσωπεύει τις προσωπικές μου απόψεις επί του θέματος. Οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής αναφέρονται στο σύνολό τους, δίνοντας πλήρεις αναφορές στους συγγραφείς, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το Διαδίκτυο.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου. Σε κάθε περίπτωση, αναληθούς ή ανακριβούς δηλώσεως, υπόκειμαι στις συνέπειες που προβλέπονται τις διατάξεις που προβλέπει η Ελληνική και Κοινοτική Νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ο/Η ΔΗΛΩΝ/ΟΥΣΑ

Όνοματεπώνυμο: ΠΑΝΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Αριθμός Μητρώου: mhm2356

Υπογραφή:

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Abstract	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
1.1 Παρουσίαση του προβλήματος της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού και η σημασία του θέματος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.....	6
1.2 Στόχοι της Εργασίας.....	6
1.3 Ανάγκη για ανάπτυξη εργαστηρίου δεξιοτήτων	7
1.4 Δομή της εργασίας.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	11
2.1 Η Έννοια της σχολικής βίας.....	11
2.2 Η έννοια του σχολικού εκφοβισμού	12
2.3 Η σχολική βία- σχολικός εκφοβισμός στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.....	14
2.4 Μορφές Βίας.....	16
2.5 Αιτίες σχολικής βίας.....	19
2.6 Διεθνείς μελέτες	21
2.7 Τι είναι το εργαστήριο δεξιοτήτων και η δομή του	24
2.8 Ανασκόπηση Διεθνών Παρεμβάσεων και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας αυτών των παρεμβάσεων	28
2.9 Προγράμματα Παρεμβάσεων στην Ελλάδα	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ.....	33
3.1 Σχεδιασμός του εργαστηρίου δεξιοτήτων σχετικά με τη σχολική βία-σχολικό εκφοβισμό....	33
3.2 Υλοποίηση του Εργαστηρίου.....	47
3.3 Προτάσεις αξιολόγησης.....	66
4.1 Κριτική επισκόπηση.....	73
4.2 Μελλοντικές Προτάσεις για Επέκταση.....	76
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	78
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	83

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εστιάζει στην ανάπτυξη ενός εργαστηρίου δεξιοτήτων που αφορά τη σχολική βία και τον σχολικό εκφοβισμό, με στόχο την ενίσχυση της κριτικής σκέψης, της ενσυναίσθησης και της συνεργασίας των μαθητών. Αξιοποιώντας τις τεχνικές "Thinking Routines" του Harvard και εργαλεία διαλόγου, το εργαστήριο προσφέρει μια πολυδιάστατη προσέγγιση για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας στο σχολικό περιβάλλον. Μέσα από προσομοιώσεις, παιχνίδια ρόλων και ψηφιακά εργαλεία, οι μαθητές καλλιεργούν κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες, ενισχύοντας την ικανότητά τους να αναγνωρίζουν και να διαχειρίζονται περιστατικά βίας. Η εργασία παρέχει επίσης κριτική επισκόπηση των μεθόδων που χρησιμοποιήθηκαν και προτείνει μελλοντικές βελτιώσεις για την επέκταση του προγράμματος.

Το εργαστήριο επιδιώκει να δημιουργήσει ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον, όπου οι μαθητές μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα και να εξερευνήσουν τις συνέπειες της βίας και του εκφοβισμού τόσο για τους θύτες όσο και για τα θύματα. Οι προσομοιώσεις και τα παιχνίδια ρόλων, που αποτελούν βασικά εργαλεία του εργαστηρίου, δίνουν στους μαθητές την ευκαιρία να βιώσουν διάφορες καταστάσεις και να αναπτύξουν ενσυναίσθηση, κατανοώντας τα συναισθήματα των άλλων.

Επιπλέον, η χρήση ψηφιακών εργαλείων, όπως διαδραστικές εφαρμογές και διαδικτυακές πλατφόρμες, καθιστά το εργαστήριο πιο προσιτό και ενδιαφέρον για τους μαθητές, ενισχύοντας την εμπλοκή τους στη διαδικασία μάθησης. Τέλος, η εργασία εξετάζει τα αποτελέσματα των εφαρμοζόμενων μεθόδων, προσφέροντας προτάσεις για τη βελτίωση και επέκταση του προγράμματος, ώστε να καλύψει ακόμα περισσότερες ανάγκες και προκλήσεις που σχετίζονται με τη σχολική βία και τον εκφοβισμό.

Καταλήγοντας, το εργαστήριο αυτό φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα δυναμικό εργαλείο στην εκπαίδευση, το οποίο όχι μόνο θα ενισχύει την κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων της βίας και του εκφοβισμού, αλλά θα εξοπλίζει τους μαθητές με τις απαραίτητες δεξιότητες για να τα αντιμετωπίζουν με σιγουριά και ευαισθησία.

Λέξεις Κλειδιά : Σχολική βία, εκφοβισμός, ενσυναίσθηση, κριτική σκέψη, συνεργατική μάθηση, κοινωνικές δεξιότητες

Abstract

This paper focuses on the development of a skills workshop addressing school violence and bullying, aiming to enhance students' critical thinking, empathy, and collaboration. Utilizing Harvard's "Thinking Routines" techniques and dialogue tools, the workshop offers a multidimensional approach to preventing and addressing violence in the school environment. Through simulations, role-playing, and digital tools, students cultivate social and emotional skills, strengthening their ability to recognize and manage incidents of violence. The paper also provides a critical review of the methods used and suggests future improvements for expanding the program.

The workshop seeks to create a safe and supportive environment where students can freely express themselves and explore the consequences of violence and bullying for both perpetrators and victims. The simulations and role-playing activities, which are key components of the workshop, give students the opportunity to experience various situations and develop empathy by understanding the feelings of others.

Furthermore, the use of digital tools, such as interactive applications and online platforms, makes the workshop more accessible and engaging for students, increasing their involvement in the learning process. Finally, the paper examines the outcomes of the applied methods, offering suggestions for improving and expanding the program to address even more needs and challenges related to school violence and bullying.

In conclusion, this workshop aims to serve as a dynamic tool in education, not only enhancing students' understanding of social issues like violence and bullying but also equipping them with the necessary skills to address these challenges with confidence and empathy.

Key Words : School violence, bullying, empathy, critical thinking, cooperative learning, social skills

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Παρουσίαση του προβλήματος της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού και η σημασία του θέματος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Η σχολική βία και ο σχολικός εκφοβισμός αποτελούν σοβαρά κοινωνικά φαινόμενα που επηρεάζουν αρνητικά την ψυχολογική, συναισθηματική και ακαδημαϊκή ανάπτυξη των μαθητών. Ιδιαίτερα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, όπου τα παιδιά διαμορφώνουν τις πρώτες τους κοινωνικές δεξιότητες και σχέσεις, οι εμπειρίες που συνδέονται με τη βία και τον εκφοβισμό μπορούν να έχουν μακροχρόνιες συνέπειες τόσο για τα θύματα όσο και για τους δράστες. Η αναγνώριση του προβλήματος και η ανάπτυξη κατάλληλων παρεμβάσεων αποτελούν κρίσιμες προτεραιότητες για το εκπαιδευτικό σύστημα.

Μία από τις πιο αποτελεσματικές στρατηγικές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού είναι η δημιουργία και εφαρμογή εργαστηρίων δεξιοτήτων. Τα εργαστήρια δεξιοτήτων αποτελούν έναν καινοτόμο και διαδραστικό τρόπο εκπαίδευσης, μέσω του οποίου οι μαθητές αναπτύσσουν κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες, μαθαίνουν να αναγνωρίζουν και να διαχειρίζονται τον εκφοβισμό και τη βία, και ενισχύουν την ενσυναίσθηση και τον αλληλοσεβασμό.

Η δημιουργία προγραμμάτων και πρωτοβουλιών που προάγουν την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι καίριας σημασίας για την πρόληψη της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Μέσω τέτοιων παρεμβάσεων, δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να αναπτύξουν δεξιότητες επικοινωνίας, συνεργασίας και διαχείρισης συγκρούσεων. Αυτές οι δράσεις δεν συμβάλλουν μόνο στη δημιουργία ενός ασφαλέστερου σχολικού περιβάλλοντος, αλλά και στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της ψυχικής ανθεκτικότητας των μαθητών, προσφέροντάς τους τα απαραίτητα εφόδια για μια υγιή κοινωνική και ακαδημαϊκή πορεία.

1.2 Στόχοι της Εργασίας

Η παρούσα εργασία, στοχεύει στην ενδελεχή διερεύνηση και ανάλυση του φαινομένου της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού, καθώς και στην προώθηση της ανάπτυξης ενός ολοκληρωμένου εργαστηρίου δεξιοτήτων που θα ενισχύσει την αντιμετώπιση αυτών των φαινομένων. Οι κύριοι στόχοι της εργασίας περιλαμβάνουν:

1. **Κατανόηση των Αιτιών και των Συνεπειών της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού:** Η εργασία επιδιώκει να κατανοήσει τους πολυδιάστατους παράγοντες που συντελούν στη σχολική βία και τον εκφοβισμό, συμπεριλαμβανομένων των ψυχολογικών, κοινωνικών και πολιτισμικών πτυχών. Η διερεύνηση αυτή θα προσφέρει μια σαφή εικόνα των συνθηκών που προάγουν ή αποτρέπουν την ανάπτυξη τέτοιων συμπεριφορών.
2. **Ανάπτυξη Δεξιοτήτων Πρόληψης και Αντιμετώπισης:** Ένας βασικός στόχος της εργασίας είναι η ανάπτυξη δεξιοτήτων που θα βοηθήσουν τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς να αναγνωρίζουν, να προλαμβάνουν και να αντιμετωπίζουν τη σχολική βία και τον εκφοβισμό. Αυτό περιλαμβάνει τη διαμόρφωση πρακτικών στρατηγικών και εργαλείων που θα ενισχύσουν την ανθεκτικότητα και την ικανότητα διαχείρισης συγκρούσεων.
3. **Ενίσχυση της Ενημέρωσης και της Ευαισθητοποίησης:** Η εργασία στοχεύει επίσης στην ενίσχυση της ενημέρωσης και της ευαισθητοποίησης σχετικά με τα φαινόμενα της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, μέσα από τη διάδοση των ευρημάτων της και την προώθηση μιας κουλτούρας μηδενικής ανοχής προς τέτοιες συμπεριφορές.
4. **Αξιολόγηση των Υφιστάμενων Προγραμμάτων Παρέμβασης:** Μέσα από τη μελέτη και την αξιολόγηση των υφιστάμενων προγραμμάτων παρέμβασης, η εργασία αποσκοπεί να αναδείξει τις βέλτιστες πρακτικές και να προτείνει βελτιώσεις ή νέες προσεγγίσεις που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.
5. **Προώθηση της Συνεργασίας στην Εκπαιδευτική Κοινότητα:** Η εργασία αποσκοπεί στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας – μαθητών, εκπαιδευτικών, γονέων και διοίκησης – για την καταπολέμηση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.

1.3 Ανάγκη για ανάπτυξη εργαστηρίου δεξιοτήτων

Η ανάπτυξη ενός εργαστηρίου δεξιοτήτων στο πλαίσιο της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού είναι εξαιρετικά σημαντική για πολλούς λόγους. Πρώτον, η σχολική βία αποτελεί μια πολυσύνθετη και πολυδιάστατη πρόκληση που απαιτεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την κατανόηση και την αντιμετώπισή της. Η ανάγκη για

ένα εργαστήριο δεξιοτήτων που να επικεντρώνεται στη σχολική βία και τον εκφοβισμό προκύπτει από την ανάγκη να εξοπλιστούν οι μαθητές, οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς με τα κατάλληλα εργαλεία και στρατηγικές για την αναγνώριση, την πρόληψη και την αντιμετώπιση αυτών των φαινομένων.

Η σύγχρονη έρευνα έχει δείξει ότι η κατανόηση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού δεν περιορίζεται μόνο στην κατηγοριοποίηση των επιθετικών συμπεριφορών, αλλά απαιτεί επίσης την κατανόηση των κοινωνικών, ψυχολογικών και πολιτισμικών παραγόντων που επηρεάζουν αυτές τις συμπεριφορές. Ένα εργαστήριο δεξιοτήτων μπορεί να παράσχει στους συμμετέχοντες γνώσεις και δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις με πιο αποτελεσματικό τρόπο.

Μια άλλη σημαντική διάσταση είναι η ευαισθητοποίηση και η εκπαίδευση της σχολικής κοινότητας. Οι μαθητές, οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς χρειάζονται ενημέρωση για τις συνέπειες της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, καθώς και για τις στρατηγικές πρόληψης και παρέμβασης. Οι εκπαιδευτικοί, ειδικότερα, διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην αναγνώριση και την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν στο σχολικό περιβάλλον. Ένα καλά σχεδιασμένο εργαστήριο δεξιοτήτων μπορεί να τους προσφέρει τις απαραίτητες γνώσεις και τα εργαλεία για να διαχειριστούν αποτελεσματικά τέτοια ζητήματα.

Επιπλέον, ένα εργαστήριο δεξιοτήτων μπορεί να λειτουργήσει ως πλατφόρμα για την ενίσχυση της συνεργασίας και της επικοινωνίας μεταξύ όλων των μελών της σχολικής κοινότητας. Μέσω της ανταλλαγής εμπειριών και της συνεργασίας, μπορούν να αναπτυχθούν πιο αποτελεσματικές στρατηγικές για την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Οι γονείς, για παράδειγμα, μπορούν να μάθουν πώς να ενισχύσουν τις δεξιότητες των παιδιών τους στην αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων, ενώ οι μαθητές μπορούν να μάθουν πώς να υπερασπίζονται τους εαυτούς τους και τους συμμαθητές τους.

Η εφαρμογή ενός τέτοιου εργαστηρίου θα πρέπει να βασίζεται σε μια πολυδιάστατη προσέγγιση που να περιλαμβάνει την εκπαίδευση για τις δεξιότητες διαχείρισης των συγκρούσεων, την κατανόηση της συναισθηματικής νοημοσύνης, την ανάπτυξη της ενσυναίσθησης και την καλλιέργεια θετικών συμπεριφορών. Σημαντικό είναι επίσης να υπάρξει μια συνεχής αξιολόγηση και προσαρμογή του προγράμματος, έτσι ώστε να

εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητά του και η ανταπόκριση στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της σχολικής κοινότητας. Τα εργαστήρια δεξιοτήτων μπορούν επίσης να συμβάλουν στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης των μαθητών. Οι μαθητές που είναι εξοπλισμένοι με τις κατάλληλες δεξιότητες είναι πιο πιθανό να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις με σιγουριά και να αναπτύξουν θετικές σχέσεις με τους συνομηλίκους τους. Αυτό μπορεί να έχει μακροπρόθεσμες θετικές επιπτώσεις στη σχολική τους πορεία και στη συνολική τους ευημερία.

Τέλος, η ανάπτυξη ενός εργαστηρίου δεξιοτήτων για τη σχολική βία και τον εκφοβισμό αποτελεί μια σημαντική επένδυση για το μέλλον. Προετοιμάζοντας τους μαθητές με τις απαραίτητες δεξιότητες και γνώσεις, μπορούμε να διασφαλίσουμε μια πιο ειρηνική και συνεργατική σχολική κοινότητα. Επιπλέον, μπορούμε να συμβάλουμε στην οικοδόμηση μιας κοινωνίας που θα είναι καλύτερα προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της βίας και του εκφοβισμού σε όλα τα επίπεδα.

1.4 Δομή της εργασίας

Η εργασία είναι δομημένη σε τέσσερα κύρια κεφάλαια, κάθε ένα από τα οποία εξυπηρετεί έναν συγκεκριμένο σκοπό στην ανάπτυξη και την παρουσίαση της έρευνας και των αποτελεσμάτων της. Το πρώτο κεφάλαιο αφορά την παρουσίαση του προβλήματος της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού, την αναγκαιότητα ανάπτυξης ενός εργαστηρίου δεξιοτήτων, καθώς και τους στόχους και τη δομή της εργασίας. Το δεύτερο παρέχει το θεωρητικό πλαίσιο και τις βασικές έννοιες που θα διερευνηθούν. Επιπλέον, γίνεται ανασκόπηση των διεθνών παρεμβάσεων και της αποτελεσματικότητάς τους, καθώς και των προγραμμάτων που έχουν εφαρμοστεί στην Ελλάδα. Το τρίτο κεφάλαιο ασχολείται με τη σχεδίαση και την υλοποίηση του εργαστηρίου δεξιοτήτων. Παρουσιάζονται οι στόχοι του εργαστηρίου, οι δραστηριότητες και οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών. Επιπλέον, περιλαμβάνει προτάσεις για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του εργαστηρίου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, γίνεται μια κριτική επισκόπηση της έρευνας και των αποτελεσμάτων της. Παρουσιάζονται οι κύριες διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα, καθώς και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες και παρεμβάσεις. Η σύνοψη υπογραμμίζει τη σημασία της ανάπτυξης ενός εργαστηρίου δεξιοτήτων για την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Η ολοκλήρωση αυτής της εργασίας αποσκοπεί στην παροχή ενός ολοκληρωμένου και τεκμηριωμένου πλαισίου για την κατανόηση και την

αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Με την ανάπτυξη και την εφαρμογή ενός εργαστηρίου δεξιοτήτων, ευελπιστούμε να συμβάλλουμε στην προαγωγή ενός ασφαλούς και υποστηρικτικού σχολικού περιβάλλοντος για όλους τους μαθητές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1 Η Έννοια της σχολικής βίας

Η σχολική βία είναι ένα μακροχρόνιο φαινόμενο που υπάρχει από την αρχή της εκπαίδευσης και την ίδρυση των σχολείων. Είναι ένα κοινωνικό ζήτημα που αλληλεπιδρά και επηρεάζεται τόσο από πολιτισμικά όσο και από κοινωνικά περιβάλλοντα. Με τα χρόνια, ο ορισμός της σχολικής βίας έχει εξελιχθεί, αντανακλώντας αλλαγές στις κοινωνικές συμπεριφορές και κατανόηση. Γενικά, η σχολική βία ορίζεται ως «η εφαρμογή βίας αποκλειστικά εντός των ορίων του σχολικού περιβάλλοντος», που περιλαμβάνει μια σειρά από ιστορικά και πολιτισμικά συγκεκριμένες έννοιες που περιγράφουν διάφορες καταστάσεις όπου η εξουσία ασκείται εις βάρος άλλου (Henry & Einstein, 1995).

Στη δεκαετία του 1990, η σχολική βία άρχισε να διακρίνεται από άλλα φαινόμενα που παραδοσιακά μελετώνται στο πλαίσιο της εγκληματολογίας των ανηλίκων και της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, απαιτώντας ξεχωριστή θεωρητική και εμπειρική εξέταση (Επιτροπή Παιδείας Βρυξελλών, 2020). Αυτή η διάκριση υπογραμμίζει τη μοναδική φύση των βίαιων και επιθετικών συμπεριφορών που εμφανίζονται στο σχολικό περιβάλλον και αφορούν όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας. Αυτές οι συμπεριφορές περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα ενεργειών, από την καταστροφή περιουσίας και την απειθαρχία έως τη λεκτική κακοποίηση και τη σεξουαλική παρενόχληση (Beze, 1998; Espelage & Swearer, 2020).

Οι βίαιες ενέργειες μέσα στα σχολεία συχνά περιλαμβάνουν την άσκηση της θέλησης ενός άλλου, ο οποίος μπορεί να αντισταθεί σε τέτοιες ενέργειες, οδηγώντας σε βλάβη, απειλές, εκφοβισμό ή κακομεταχείριση. Αυτές οι ενέργειες επηρεάζουν όχι μόνο τους μαθητές αλλά και τις σχολικές υποδομές, τους δασκάλους, το προσωπικό, ακόμη και τους ίδιους τους δράστες (Αρτινοπούλου, 2001).

Ο όρος «σχολική βία» στην Ευρωπαϊκή Ένωση αντικαθίσταται όλο και περισσότερο από τον όρο «ασφάλεια στο σχολείο», ο οποίος δίνει έμφαση στα υποκειμενικά και βιωματικά στοιχεία, όπως αισθήματα ανασφάλειας, φόβου και θυματοποίησης μεταξύ των μαθητών και του προσωπικού. Η ασφάλεια του σχολείου περιλαμβάνει δύο κρίσιμες διαστάσεις: την ποιότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τις θεμελιώδεις προϋποθέσεις που είναι απαραίτητες για τη διασφάλιση και την παροχή εκπαίδευσης υψηλής ποιότητας. Κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου της Ουτρέχτης, η σχολική βία

ορίστηκε ως «η επιβολή της βούλησης ενός μέρους πάνω σε ένα άλλο εντός της εκπαιδευτικής διαδικασίας, με αποτέλεσμα βλάβη ή ζημιά» (Αρτινοπούλου, 2001).

Η έλλειψη ενός ακριβούς και παγκοσμίως αποδεκτού ορισμού της σχολικής βίας αποτελεί σημαντική πρόκληση για την οριοθέτηση και τη σύγκριση δεδομένων. Το θέμα αυτό περιπλέκει τη σε βάθος μελέτη του φαινομένου και την ανάπτυξη αποτελεσματικών στρατηγικών πρόληψης (Αρτινοπούλου, 2001). Σε εκπαιδευτικά πλαίσια, η έννοια της βίας έχει κατηγοριοποιηθεί σε πέντε κύριες ομάδες με βάση τις διαπροσωπικές σχέσεις: 1) βία μεταξύ μαθητών, 2) βία από μαθητές προς δασκάλους, 3) βία από δασκάλους προς μαθητές, 4) βία μεταξύ δασκάλων και 5) βία μεταξύ εκπαιδευτικών και διευθυντών ή διευθυντών σχολείων (Μπογιατζόγλου κ.ά., 2021). Επιπλέον, οι Τσιότρα και Κυρίτσης (2010) εντοπίζουν δύο ακόμη κατηγορίες: τη βία από τους γονείς προς τους μαθητές ή τους δασκάλους και τη βία από εξωτερικά μέρη προς τα μέλη της σχολικής κοινότητας.

2.2 Η έννοια του σχολικού εκφοβισμού

Η έννοια του σχολικού εκφοβισμού περιλαμβάνει ένα παγκόσμιο και διαχρονικό ζήτημα, που συχνά συγχέεται με την ίδια τη σχολική βία. Παρά το γεγονός ότι ο εκφοβισμός μεταξύ των παιδιών είναι ένα διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο, τα χαρακτηριστικά του έχουν εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου, ιδίως όσον αφορά τη συχνότητα, την ένταση και τις μορφές που παίρνει. Αυτή η εξέλιξη μπορεί να αποδοθεί στη δυναμική φύση του σχολικού εκφοβισμού, η οποία επηρεάζεται από ευρύτερες κοινωνικές αλλαγές (Mishna et al., 2018).

Το φαινόμενο του εκφοβισμού αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά επίσημα από τον Heinemann το 1973, ο οποίος χρησιμοποίησε τον νορβηγικό όρο «mobbing» για να περιγράψει «ομαδική βία που απευθύνεται σε ένα άτομο που είναι διαφορετικό, που εμφανίζεται ξαφνικά και στη συνέχεια υποχωρεί γρήγορα». Αυτή η έννοια συσχετίζεται με τον αγγλικό όρο «mobbing», που αναφέρεται στην επιθετική συμπεριφορά εκφοβισμού που συνήθως υποκινείται από μια ομάδα, που προέρχεται από τη λέξη «mob», που σημαίνει ένα άτακτο πλήθος ή συμμορία (Smith et al., 2003).

Η εναρκτήρια επιστημονική μελέτη του σχολικού εκφοβισμού διεξήχθη στη Νορβηγία κατά τη δεκαετία του 1970 από τον Dan Olweus, ο οποίος είναι αναγνωρισμένος για το θεμελιώδες έργο του στον τομέα. Ο Olweus δημοσίευσε το βιβλίο "Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys" στη Σουηδία το 1978, το οποίο έθεσε τα θεμέλια για την κατανόηση της δυναμικής του εκφοβισμού εντός των εκπαιδευτικών πλαισίων

(Smith & Brain, 2000). Εισήγαγε τον όρο «bullying» για να περιγράψει τη συστηματική παρενόχληση και θυματοποίηση μεταξύ παιδιών και εφήβων από τους συνομηλίκους τους (Andreou & Smith, 2001).

Σύμφωνα με τον Olweus, ο εκφοβισμός στα σχολεία ορίζεται από την οπτική γωνία του θύματος ως «ένας μαθητής που υποβάλλεται επανειλημμένα και με συνέπεια σε αρνητικές ενέργειες από έναν ή περισσότερους μαθητές». Περιγράφει τις αρνητικές ενέργειες ως εκείνες που έχουν σκοπό να βλάψουν ή να ενοχλήσουν ένα άλλο άτομο, οι οποίες μπορεί να εκδηλωθούν λεκτικά, σωματικά ή μέσω κοινωνικού αποκλεισμού. Ένα κρίσιμο συστατικό του σχολικού εκφοβισμού, όπως τονίζει ο Olweus, είναι η ανισορροπία δύναμης μεταξύ του εκφοβιστή και του θύματος, όπου το δεύτερο καθίσταται ανίσχυρο έναντι των πράξεων του πρώτου (Olweus, 2021).

Αυτή η ολοκληρωμένη κατανόηση υπογραμμίζει τη σημασία της αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού με στρατηγικές που λαμβάνουν υπόψη το μεταβαλλόμενο κοινωνικό πλαίσιο και την εγγενή δυναμική εξουσίας. Μια τέτοια προσέγγιση είναι απαραίτητη για τη δημιουργία ενός ασφαλούς και υποστηρικτικού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος (Salmivalli, 2010).

Σύμφωνα με τον Olweus, τα βασικά χαρακτηριστικά του σχολικού εκφοβισμού περιλαμβάνουν:

- α) Σκοπιμότητα - η σκόπιμη πρόθεση του δράστη να βλάψει το θύμα,
- β) Επαναληπτικότητα - η επαναλαμβανόμενη φύση της εκφοβιστικής συμπεριφοράς και
- γ) Ανισορροπία δύναμης - η διαφορά στη σωματική ή ψυχική δύναμη, τη συνολική δύναμη ή την αριθμητική υπεροχή μεταξύ του θύτη και του θύματος (Olweus, 1993).

Άλλοι μελετητές, όπως ο Espelage και ο Swearer, συμφωνούν με αυτά τα χαρακτηριστικά, ορίζοντας τον σχολικό εκφοβισμό ως παρατεταμένη βία -είτε σωματική είτε ψυχολογική- που πραγματοποιείται από άτομο ή ομάδα εναντίον ενός ατόμου που δεν είναι σε θέση να υπερασπιστεί τον εαυτό του στη δεδομένη κατάσταση (Espelage & Swearer, 2004). Ο Rigby συμφωνεί επίσης, περιγράφοντας τα βασικά στοιχεία του σχολικού εκφοβισμού ως εξής:

1. Η πρόθεση του δράστη να προκαλέσει βλάβη,
2. Η εκτέλεση αυτής της επιζήμιας πρόθεσης,

3. Η πρόκληση βλάβης ή ζημίας στο θύμα-στόχο,
4. Η κυρίαρχη επιβολή από τον δράστη στο θύμα,
5. Η συχνή έλλειψη αιτιολόγησης των πράξεων,
6. Η επαναλαμβανόμενη φύση της συμπεριφοράς, και
7. Η ικανοποίηση που αποκομίζει ο δράστης από την πρόκληση βλάβης (Rigby, 1996).

Ο Olweus κάνει μια διάκριση μεταξύ «εκφοβισμού» και «πειράγματος», ιδιαίτερα σε παιχνιδιάρικα πλαίσια. Το πείραγμα συμβαίνει συχνά μεταξύ φίλων και συνήθως δεν περιλαμβάνει πρόκληση σωματικής βλάβης. Αντίθετα, ο εκφοβισμός περιλαμβάνει άτομα που δεν έχουν φιλικούς όρους. Το πείραγμα μπορεί να κλιμακωθεί σε εκφοβισμό εάν επιμένει με την πάροδο του χρόνου, ειδικά όταν το στοχευμένο παιδί αντιλαμβάνεται τις ενέργειες ως μη αστεία ή εντός των ορίων του παιχνιδιού (Olweus, 1993). Επιπλέον, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι πολλές σωματικές διαμάχες μεταξύ μικρών παιδιών δεν είναι απαραίτητα αρνητικές εμπειρίες, αλλά μπορούν να θεωρηθούν ως μια μορφή κοινωνικού «παιχνιδιού» μεταξύ φίλων. Το πρωταρχικό κριτήριο που διακρίνει τη σωματική μάχη από το σωματικό εκφοβισμό είναι οι συναισθηματικές αντιδράσεις των εμπλεκόμενων (Boulton, 2015).

Αυτή η διαφοροποιημένη κατανόηση υπογραμμίζει τη σημασία της αναγνώρισης της πρόθεσης, του πλαισίου και του συναισθηματικού αντίκτυπου κατά την αντιμετώπιση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού και τη διαφοροποίησή τους από άλλες μορφές σύγκρουσης ή παιχνιδιάρικων αλληλεπιδράσεων (Cross & Barnes, 2015).

2.3 Η σχολική βία- σχολικός εκφοβισμός στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Στην Ελλάδα, αν και λίγες μελέτες έχουν διερευνήσει την έκταση της σχολικής βίας στη δημοτική εκπαίδευση, τα ευρήματα δείχνουν ότι αυτό το φαινόμενο δεν περιορίζεται σε μια μικρή μειοψηφία μαθητών (Καλαμπαλίκη, 2018). Αντίθετα, εξελίσσεται σταθερά και μπορεί να εμφανίζεται με σχετικά χαμηλά ποσοστά, κυρίως επειδή πολλά περιστατικά δεν αναφέρονται από τα θύματα (Pateraki & Houtoumadis, 2001). Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία της διεξαγωγής πιο συστηματικής έρευνας και της εφαρμογής προγραμμάτων πρόληψης για την πρόληψη της κλιμάκωσης της κατάστασης, όπως έχει παρατηρηθεί στις δυτικές κοινωνίες. Τα τελευταία πέντε χρόνια, υπήρξε μια ώθηση για την προώθηση προγραμμάτων παρέμβασης σε σχολικό επίπεδο, με στόχο την αποκατάσταση των

σχολείων ως ασφαλών και προστατευτικών περιβαλλόντων. Αντίθετα, η έρευνα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση εμφανίζεται πιο συστηματική, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία, με ευρήματα να υποδεικνύουν τη σοβαρότητα του ζητήματος.

Ένας σημαντικός αριθμός εφήβων έχει αναζητήσει καταφύγιο, εγείροντας ανησυχίες για το πόσο αποτελεσματικά το σύγχρονο σχολικό περιβάλλον ανταποκρίνεται στις κοινωνικές ανάγκες των μαθητών εν μέσω αυξημένων ακαδημαϊκών απαιτήσεων.

Σε μια πιο πρόσφατη μελέτη των Petropoulos & Papastylianou (2008), που διεξήχθη για λογαριασμό του Υπουργείου Παιδείας και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές του δημοτικού σχολείου θυματοποιούνται κυρίως λεκτικά από τους συνομηλίκους τους και ακολουθεί θυματοποίηση από τους εκπαιδευτικούς. Η λεκτική επιθετικότητα, αν και δεν είναι πάντα τυποποιημένη, περιλαμβάνει συχνά προσβλητική γλώσσα, χειρονομίες και εκφράσεις του προσώπου, οι οποίες, ως μη λεκτική επικοινωνία, ενισχύουν τον αντίκτυπο του λεκτικού μηνύματος, με στόχο να βλάψουν τη φήμη και την αυτοεκτίμηση του στόχου (Kourti, 2020). Η κλοπή είναι μια άλλη μορφή θυματοποίησης που παρατηρείται στα σχολεία, συσχετισμένη με την κοινωνική κλίμακα και την ανωνυμία, με υψηλότερες περιπτώσεις στα αστικά σχολεία όπου μεγαλύτερος πληθυσμός μαθητών δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για τέτοιες συμπεριφορές.

Όσον αφορά τη σωματική βία, παράγοντες όπως το φύλο (αγόρια), η οικογενειακή κατάσταση των γονέων (π.χ. χωρισμένοι γονείς), το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και η κακή ακαδημαϊκή επίδοση παίζουν σημαντικό ρόλο στην εκδήλωση της βίας μεταξύ των μαθητών δημοτικού. Επιπλέον, η αποκλίνουσα συμπεριφορά σε μαθητές δημοτικού συνδέεται με θυματοποίηση από αγνώστους, χαμηλή αυτοεκτίμηση, αντιληπτή αδικία από τους γονείς και κακά ακαδημαϊκά αποτελέσματα.

Δύο πρόσφατες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν στα Ιωάννινα και τον Βόλο επικεντρώθηκαν στους ενδοπροσωπικούς παράγοντες που συμβάλλουν στη θυματοποίηση παιδιών σε παιδιά σχολικής ηλικίας. Στη μελέτη των Ιωαννίνων, το 47,5% των παιδιών ηλικίας 8-12 ετών ανέφεραν ότι εμπλέκονται σε περιστατικά θυματοποίησης, είτε ως θύματα είτε ως θύτες, ενώ στη μελέτη του Βόλου το ποσοστό αυτό ήταν 46,3% (Ανδρέου, 2001). Αυτά τα ευρήματα ευθυγραμμίζονται στενά με τη διεθνή βιβλιογραφία για το θέμα (Olweus, 1993a; Whitney & Smith, 1993; Smith, 1994),

υπογραμμίζοντας τον αντίκτυπο τέτοιων συμπεριφορών στο σχολικό κλίμα και τον ευρύτερο ρόλο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Στη μελέτη τους, οι Pateraki & Houndoumadi (2001), χρησιμοποιώντας το ερωτηματολόγιο Smith's Bullying Questionnaire με δείγμα 1.312 μαθητών δημοτικού σχολείου στην Αθήνα, βρήκαν ότι το 15% των μαθητών είχαν πέσει θύματα βίαιης συμπεριφοράς από συμμαθητές τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα. Επιπλέον, το 6,2% των μαθητών παραδέχτηκε ότι είχε επιδείξει βίαιη συμπεριφορά προς συμμαθητές, κυρίως μέσω σωματικής επιθετικότητας.

Νέα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στο 26ο Διεθνές Συνέδριο Εφαρμοσμένης Ψυχολογίας στην Αθήνα αποκάλυψαν ότι το 30% των μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ανησυχούσε για τη μελλοντική θυματοποίηση, με τον λεκτικό εκφοβισμό να είναι η πιο συχνή μορφή, ιδιαίτερα με τη μορφή «γελοιοποίησης ή γελοιοποίησης». Τα περιστατικά αυτά συνέβησαν κατά κύριο λόγο στις αυλές των σχολείων, με τον δράστη να έχει συχνά την ίδια ηλικία με το θύμα. Η έρευνα ανέδειξε επίσης περιπτώσεις ρατσιστικών διακρίσεων, ιδιαίτερα όσον αφορά τον τρόπο που οι μαθητές μιλούσαν ελληνικά (Παπαθανασίου, 2006).

Από την έρευνα που έχει γίνει μέχρι στιγμής, συνάγεται το συμπέρασμα ότι αν και τα ποσοστά σχολικής βίας στην Ελλάδα είναι χαμηλότερα από ό,τι σε πολλές δυτικές χώρες, όπου το φαινόμενο έχει φτάσει μερικές φορές σε ανησυχητικά επίπεδα, εξακολουθεί να υπάρχει στον ευρύτερο μαθητικό πληθυσμό και παρουσιάζει αυξητικές τάσεις. Επομένως, υπάρχει ανάγκη για προγράμματα άμεσης παρέμβασης. Προχωρώντας προς τα εμπρός, θα ορίσουμε περαιτέρω έννοιες που σχετίζονται με τα πειράγματα, τον απλό καυγά, τη βία, την επιθετικότητα, την επίθεση, τον βανδαλισμό, την αποκλίνουσα συμπεριφορά, την κακομεταχείριση, την παρενόχληση και την ασφάλεια του σχολείου.

2.4 Μορφές Βίας

Οι μορφές βίας μπορούν επίσης να κατηγοριοποιηθούν με βάση τα μέσα που χρησιμοποιεί ο δράστης για να βλάψει το θύμα. Αυτά περιλαμβάνουν τη σωματική βία, τη λεκτική κακοποίηση, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τον διαδικτυακό εκφοβισμό, μεταξύ άλλων, το καθένα με τη δική του δυναμική και επιπτώσεις στο θύμα (Olweus, 1993). Η κατανόηση αυτών των διαφόρων μορφών και τύπων είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη αποτελεσματικών στρατηγικών για την αντιμετώπιση και την πρόληψη της

σχολικής βίας και του εκφοβισμού, διασφαλίζοντας ένα ασφαλέστερο και πιο υποστηρικτικό εκπαιδευτικό περιβάλλον για όλους τους μαθητές.

Λεκτική βία: Η λεκτική βία είναι μια από τις πιο διαδεδομένες μορφές επιθετικότητας μεταξύ παιδιών και εφήβων, που παρατηρείται συχνά σε άτομα ηλικίας 9 έως 13 ετών (Αρτινοπούλου, 2001). Οι δράστες που επιδίδονται σε λεκτική βία συχνά χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να βλάψουν ή να ταπεινώσουν άλλους (Clarke & Kiselica, 1997). Αυτή η μορφή βίας είναι ιδιαίτερα ισχυρή γιατί μπορεί να προκαλέσει γρήγορα και άμεσα συναισθηματικό πόνο. Οι συνήθεις εκδηλώσεις περιλαμβάνουν τη χρήση προσβλητικών ονομάτων, ύβρεις, απειλές, υπαινιγμούς, ρατσιστικά σχόλια και τη διάδοση ψευδών φημών (Rigby, 2015). Στην Ελλάδα, ο λεκτικός εκφοβισμός αναφέρεται ως η πιο συχνή μορφή σχολικής βίας, με την υβριστική γλώσσα και τον χλευασμό να είναι ιδιαίτερα διαδεδομένα στους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Σαπουνά, 2008). Σύμφωνα με το διακρατικό ερευνητικό πρόγραμμα «ΔΑΦΝΗ» για τον σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση, ο λεκτικός εκφοβισμός είναι η πιο διαδεδομένη μορφή στα δημοτικά σχολεία, με τα κορίτσια να εμπλέκονται συχνότερα στη διάδοση φημών σε σύγκριση με τα αγόρια (Asimakopoulos et al., 2008).

Σωματική βία: Η σωματική βία είναι μια άλλη κοινή μορφή επιθετικότητας κατά των παιδιών, που περιλαμβάνει ενέργειες όπως κλωτσιές, φτύσιμο, χτύπημα, σπρώξιμο, χαστούκι, γροθιά, τρίψιμο, πέταγμα αντικειμένων και αρπαγή ή απόκρυψη προσωπικών αντικειμένων. Περιλαμβάνει επίσης δάγκωμα, περιορισμό, καταστροφή προσωπικών αντικειμένων και οποιαδήποτε ακατάλληλη σωματική επαφή που προκαλεί τραυματισμό ή απειλεί βλάβη (Rigby, 2015). Αυτός ο τύπος βίας παρατηρείται συχνότερα μεταξύ των μικρότερων παιδιών, με τα αγόρια να εμπλέκονται περισσότερο σε αυτήν από τα κορίτσια (Asimakopoulos et al., 2008).

Συναισθηματική ή ψυχολογική κακοποίηση: Η συναισθηματική ή ψυχολογική κακοποίηση είναι μια πιο λεπτή και ύπουλη μορφή εκφοβισμού, που συχνά περιλαμβάνει στοιχεία λεκτικού και κοινωνικού εκφοβισμού, εκβιασμού και άλλων τακτικών (Σπυρόπουλος, 2011). Αυτός ο τύπος βίας στοχεύει να προκαλέσει ψυχολογική βλάβη με διάφορα μέσα, συμπεριλαμβανομένων απειλών, υποτιμητικών μηνυμάτων, προσβλητικών αναρτήσεων και εκμετάλλευσης (Europe's Anti-Bullying Campaign, 2012). Εντοπίζεται συχνότερα στα κορίτσια και χαρακτηρίζεται από τη δημιουργία

ατμόσφαιρας φόβου και αγωνίας για το θύμα, που οδηγεί σε σημαντικό ψυχολογικό πόνο (Θεριανός, 2017).

Σεξουαλική βία: Η σεξουαλική βία μέσα στα σχολεία είναι ένα σημαντικό και ανησυχητικό ζήτημα. Η έρευνα δείχνει ότι περίπου το 35% των μαθητών βιώνουν κάποια μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης, με περιστατικά να επηρεάζουν εξίσου τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια. Αυτός ο τύπος βίας περιλαμβάνει ανεπιθύμητο άγγιγμα, απειλές για να κρατήσει το περιστατικό μυστικό, λεκτική παρενόχληση, αποστολή προσβλητικών μηνυμάτων, χρήση σεξουαλικών ψευδωνύμων και πιο σοβαρές ενέργειες όπως ακατάλληλο άγγιγμα ή χάδια υπό το πρόσχημα της συγκατάθεσης του παιδιού (Jones et al., 2018).

Διαδικτυακός εκφοβισμός: Ο διαδικτυακός εκφοβισμός έχει αναδειχθεί ως μια νέα και ολοένα και πιο διαδεδομένη μορφή σχολικής βίας, που τροφοδοτείται από την ταχεία πρόοδο των ψηφιακών τεχνολογιών και την ευρεία χρήση υπολογιστών και κινητών τηλεφώνων μεταξύ των παιδιών. Σε αντίθεση με τον παραδοσιακό εκφοβισμό, ο διαδικτυακός εκφοβισμός εισβάλλει στον προσωπικό χώρο των θυμάτων μέσω ψηφιακών μέσων. Περιλαμβάνει την αποστολή απειλητικών ή υβριστικών μηνυμάτων κειμένου και email, τη δημοσίευση δυσφημιστικών φωτογραφιών ή προσωπικών πληροφοριών στο διαδίκτυο, την υποβολή αρνητικών σχολίων, την αποστολή προσβλητικών κειμένων και τον αποκλεισμό θυμάτων από διαδικτυακές κοινότητες (Kowalski et al., 2014). Στην Ευρώπη, ένα σημαντικό ποσοστό παιδιών ηλικίας 9-16 ετών βιώνουν διαδικτυακό εκφοβισμό τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα (Livingstone & Smith, 2014).

Οπτική βία: Η οπτική βία περιλαμβάνει τη χρήση επιβλαβών λέξεων ή μηνυμάτων γραμμένων σε ορατές περιοχές, όπως τοίχους σχολείου, βιβλία ή απλές σημειώσεις. Αυτός ο τύπος εκφοβισμού περιλαμβάνει κακόβουλες σημειώσεις, υποτιμητικά σχόλια και γκράφιτι που στοχεύουν στον εξευτελισμό του θύματος εντός της σχολικής κοινότητας (Slonje & Smith, 2016).

Ρατσιστική βία: Η ρατσιστική βία στοχεύει άτομα με βάση το φυλετικό, θρησκευτικό ή εθνικό τους υπόβαθρο. Περιλαμβάνει σωματικές, κοινωνικές ή ψυχολογικές μορφές εκφοβισμού που στοχεύουν στον στιγματισμό των αντιληπτών διαφορών του θύματος. Αυτός ο τύπος εκφοβισμού συχνά περιλαμβάνει ρατσιστικά σχόλια, στερεότυπα και

κατηγοριοποίηση με βάση τη φυλή, τη θρησκεία, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, την προφορά ή την εμφάνιση, με σκοπό να τονίσουν και να υπερβάλουν τις διαφορές του θύματος από τους άλλους (Fandrem et al., 2009).

Εκβιασμός: Σε αυτή τη μορφή σχολικής βίας, οι δράστες χρησιμοποιούν απειλές και εξαναγκασμό για να αναγκάσουν τα θύματα να παραδώσουν χρήματα, τρόφιμα ή προσωπικά αντικείμενα.

Στο πλαίσιο της σχολικής βίας, οι κοινωνικές εκφράσεις συχνά στοχεύουν στην κοινωνική εξάλειψη του θύματος. Τα παιδιά που υποβάλλονται σε αυτή τη μορφή εκφοβισμού απομονώνονται από τους συμμαθητές τους, αποκλείονται από ομαδικές δραστηριότητες, αγνοούνται ή ανατίθενται ανεπιθύμητες εργασίες εντός της ομάδας. Οι δράστες μπορεί να διαδίδουν ψευδείς φήμες για το θύμα και την οικογένειά τους, προάγοντας τον κοινωνικό εξοστρακισμό (Rigby, 2015).

2.5 Αιτίες σχολικής βίας

Η σημασία της σχολικής βίας στην κοινωνία έχει οδηγήσει τους ερευνητές να διερευνήσουν τις συνθήκες που την προκαλούν ή την επιδεινώνουν. Η αιτιολογία της σχολικής βίας περιλαμβάνει μια σύνθετη αλληλεπίδραση παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των ατομικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας, του οικογενειακού περιβάλλοντος, του σχολικού κλίματος, των συμπεριφορών σε ομάδες συνομηλίκων και ευρύτερων κοινωνικών επιρροών που μπορεί να ενθαρρύνουν την αντικοινωνική συμπεριφορά (Χατζηπέμος, 2019).

Οι βασικοί παράγοντες στην αιτιώδη προσέγγιση για τη μελέτη της σχολικής βίας περιλαμβάνουν τον ρόλο της οικογένειας, του σχολείου και των δασκάλων, το κοινωνικό πλαίσιο, την κληρονομικότητα, την επιρροή των συνομηλίκων, τα μέσα ενημέρωσης, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, το διαδίκτυο και τα ατομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των παιδιών που εμπλέκονται (Li, 2015).

Ο ρόλος της οικογένειας: Η οικογένεια παραμένει ο πρωταρχικός παράγοντας κοινωνικοποίησης για τα παιδιά, με την επιρροή της να είναι ιδιαίτερα σημαντική στην ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας μεταξύ των μελών. Έρευνες έχουν δείξει σταθερά ότι το στυλ γονικής μέριμνας σχετίζεται στενά με την εμφάνιση βίαιης συμπεριφοράς στα παιδιά (Γεωργίου, 2018). Διάφοροι οικογενειακοί παράγοντες, όπως η απουσία πατρικού προτύπου, η έκθεση στην οικογενειακή βία και η μητρική κατάθλιψη, συνδέονται με την

αυξημένη συμμετοχή στις διαδικασίες θυματοποίησης μεταξύ των παιδιών (Brendgen et al., 2016).

Η θεμελιώδης μελέτη του Olweus τόνισε ότι ένα υπερπροστατευτικό στυλ γονικής μέριμνας συσχετίζεται με την παθητικότητα και την επακόλουθη θυματοποίηση σε ομάδες συνομηλίκων (Olweus, 2021). Συμπληρώνοντας αυτά τα ευρήματα, η έρευνα του Γεωργίου έδειξε ότι οι επαγωγικές μέθοδοι γονικής μέριμνας αυξάνουν την πιθανότητα τα παιδιά να βιώσουν θυματοποίηση (Γεωργίου, 2018).

Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης (Bandura, 1977), τα παιδιά που γίνονται μάρτυρες βίας μεταξύ γονέων είναι πιο πιθανό να υιοθετήσουν και να επαναλάβουν αυτές τις επιθετικές συμπεριφορές. Μια τέτοια έκθεση μπορεί να διαμορφώσει την αντίληψη του παιδιού για την επιθετικότητα ως νόμιμο μέσο επίλυσης συγκρούσεων (Baver et al., 2017). Κατά συνέπεια, αυτά τα παιδιά μπορεί να αναπτύξουν επιθετικές τάσεις που δεν οδηγούνται από τον θυμό αλλά από την επιθυμία να επιτύχουν συγκεκριμένους στόχους (Perren et al., 2010).

Τα παιδιά που μεγαλώνουν χωρίς συναισθηματική ζεστασιά, συχνά λόγω μιας «ψυχρής» μητρικής προσέγγισης, μπορεί να εκδηλώσουν βίαιες αντιδράσεις προς τους συνομηλίκους τους. Αντίθετα, μια δημοκρατική και διαλεκτική ανατροφή βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν καλύτερες κοινωνικές σχέσεις, βελτιωμένες δεξιότητες και λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς σε σύγκριση με αυτά που εγείρονται σε αυταρχικά οικογενειακά περιβάλλοντα (Spera, 2006).

Κοινωνική και αντικοινωνική βία: Η διάκριση μεταξύ κοινωνικής και αντικοινωνικής βίας εξαρτάται από το κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο, όπου οι κοινωνικοί κανόνες και αξίες συχνά υπερισχύουν των ψυχολογικών εκτιμήσεων. Οι πράξεις που κρίνονται αποδεκτές στα κοινωνικά πρότυπα μιας κουλτούρας θεωρούνται «κοινωνικές επιθέσεις», ενώ οι «αντικοινωνικές» ενέργειες είναι εκείνες που είναι ταμπού και καταδικάζονται από τους κοινωνικούς κανόνες (Vouidaski, 1992).

Στο πλαίσιο της σχολικής βίας, οι κοινωνικές εκφράσεις συχνά στοχεύουν στην κοινωνική εξάλειψη του θύματος. Τα παιδιά που υποβάλλονται σε αυτή τη μορφή εκφοβισμού απομονώνονται από τους συμμαθητές τους, αποκλείονται από ομαδικές δραστηριότητες, αγνοούνται ή ανατίθενται ανεπιθύμητες εργασίες εντός της ομάδας. Οι

δράστες μπορεί να διαδίδουν ψευδείς φήμες για το θύμα και την οικογένειά τους, προάγοντας τον κοινωνικό εξοστρακισμό (Rigby, 2015).

2.6 Διεθνείς μελέτες

Η συστηματική τεκμηρίωση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού στις Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησε σοβαρά το 1988, με τον Perry και τους συνεργάτες του να μελετούν ένα δείγμα μαθητών ηλικίας 9-12 ετών σε διάφορα σχολεία. Τα ευρήματά τους έδειξαν ότι το 10% των παιδιών ήταν θύματα βίας και εκφοβισμού. Η έρευνα αποκάλυψε επίσης ότι ενώ η σωματική βία έτεινε να μειώνεται με την ηλικία, η λεκτική κακοποίηση παρέμεινε σταθερά υψηλή σε όλες τις ηλικιακές ομάδες (Perry et al., 2001).

Ο Miller (1994) κατέγραψε 157.000 περιστατικά σχολικών παραβάσεων σε ένα μόνο μήνα, τα μισά από τα οποία ήταν αρκετά σοβαρά ώστε να δικαιολογούν την επέμβαση της αστυνομίας. Σύμφωνα με την Εθνική Ένωση Σχολικών Ψυχολόγων (NASP), περίπου 160.000 μαθητές στις ΗΠΑ παραλείπουν το σχολείο καθημερινά λόγω βίας από συνομηλίκους (Miller, 1994).

Την ίδια χρονιά, μια άλλη έρευνα στις ΗΠΑ αποκάλυψε ότι τα θύματα σχολικού εκφοβισμού έχαναν συχνά το σχολείο —τουλάχιστον μία φορά το μήνα— λόγω φόβου για περαιτέρω κακοποίηση. Διαχρονική έρευνα που διεξήχθη για δύο δεκαετίες από το Πανεπιστήμιο Duke έδειξε ότι οι ψυχολογικές επιπτώσεις του σχολικού εκφοβισμού επιμένουν και στην ενήλικη ζωή, επηρεάζοντας τα άτομα πολύ πέρα από τα σχολικά τους χρόνια (Duke University, 2010).

Σε μια διεθνή μελέτη με επικεφαλής τον Smith και τους συνεργάτες του, η οποία περιελάμβανε μαθητές ηλικίας 8 έως 14 ετών από την Ευρώπη, την Κίνα και την Ιαπωνία, οι ερευνητές δεν βρήκαν σημαντικές διαφορές στις αντιλήψεις των μαθητών για τη σχολική βία σε αυτές τις περιοχές. Ωστόσο, υπήρξαν μικρές αποκλίσεις σχετικά με την κατανόηση της λεκτικής βίας. Η εξοικείωση με τα φαινόμενα εκφοβισμού εμφανίστηκε σταθερή, ανεξάρτητα από την ηλικία, την εθνικότητα, το πολιτιστικό υπόβαθρο ή την κληρονομιά των μαθητών (Smith et al., 2000).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η μαθητική βία, ως κοινωνικό φαινόμενο, διαμορφώνεται από πολιτιστικούς παράγοντες, οδηγώντας σε διαφοροποιήσεις στην εκδήλωση και την έκτασή της στις διάφορες κοινωνίες. Για παράδειγμα, οι Ηνωμένες

Πολιτείες παρουσιάζουν μια ξεχωριστή εικόνα μαθητικής βίας σε σύγκριση με την Ευρώπη και την Ελλάδα. Στις Η.Π.Α., έχει παρατηρηθεί μια εξέλιξη από ηπιότερες μορφές βίαιης συμπεριφοράς μεταξύ των μαθητών σε πιο σοβαρά περιστατικά, όπως η κατοχή και η χρήση όπλων εντός του σχολικού χώρου (Nova-Kaltsouni, 2004).

Μεταγενέστερη έρευνα των Berthol και Hoover το 2006, στην οποία συμμετείχαν ένα δείγμα μαθητών ηλικίας 10-12 ετών, έδειξε ότι το 35% των παιδιών είχαν βιώσει σχολική βία και εκφοβισμό, ενώ το 20% ήταν θύτες. Συγκεκριμένα, το 41,7% των αγοριών ανέφεραν ότι ήταν θύματα, σε σύγκριση με το 29,8% των κοριτσιών (Berthol & Hoover, 2006). Σε μια άλλη μελέτη του Walls το 2000, με στόχο παιδιά ηλικίας 8-13 ετών, διαπιστώθηκε ότι το 78% ήταν θύματα εκφοβισμού τον περασμένο μήνα, με το 6% να αναφέρει ιδιαίτερα σοβαρές εμπειρίες εκφοβισμού (Walls, 2000).

Μια πανεθνική έρευνα στις ΗΠΑ που διεξήχθη από τον Nansel και τους συνεργάτες του το 2001 σε μαθητές ηλικίας 10-12 ετών αποκάλυψε ότι το 30% των μαθητών ενεπλάκη σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, είτε ως θύματα είτε ως θύτες, κατά τη διάρκεια της σχολικής περιόδου. (Nansel et al., 2001).

Η Αμερικανική Ιατρική Ένωση (AMA) ανέφερε ότι το 15-30% των μαθητών στις ΗΠΑ εμπλέκονται στον εκφοβισμό είτε ως εκφοβιστές είτε ως θύματα, με πάνω από τα δύο τρίτα να πιστεύουν ότι τα σχολεία δεν αντιμετωπίζουν επαρκώς τα ζητήματα εκφοβισμού (Precate, 2017). Ο υψηλότερος επιπολασμός σχολικού εκφοβισμού παρατηρείται μεταξύ των μαθητών ηλικίας 11-13 ετών (Eslea & Rees, 2001).

Πρόσφατες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν σε διάφορες χώρες συνεχίζουν να υπογραμμίζουν το διάχυτο ζήτημα της μαθητικής βίας και του εκφοβισμού, αποκαλύπτοντας πολιτισμικές και συμφραζόμενες διαφορές στην επικράτηση και τη φύση της. Σε μια μελέτη που διεξήχθη στη Νορβηγία, στην οποία συμμετείχαν πάνω από 130.000 παιδιά και εφήβους ηλικίας 7 έως 16 ετών, ο Olweus διαπίστωσε ότι το 9% αυτών των παιδιών ανέφεραν ότι υπέστησαν εκφοβισμό, ενώ το 7% παραδέχτηκε ότι εκφοβίζει ή παρενοχλεί άλλους συχνά (Olweus, 2021). Η έρευνα υπολόγισε ότι περίπου το 15% όλων των μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Νορβηγία, που αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό μέρος του μαθητικού πληθυσμού, ενεπλάκησαν σε περιστατικά εκφοβισμού είτε ως θύτες είτε ως θύματα (Olweus, 2021).

Στην Αυστρία, έρευνα που περιελάμβανε ένα δείγμα 1.400 μαθητών ηλικίας 14 ετών, μαζί με το εκπαιδευτικό τους προσωπικό, προσδιόρισε ένα συνεργατικό, δημοκρατικό και υποστηρικτικό κλίμα ως κρίσιμους παράγοντες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της σχολικής βίας. Το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον των οικογενειών των μαθητών αναδείχθηκε ως σημαντικός παράγοντας που συνέβαλε στη συχνότητα της βίας (Klicpera et al., 2018).

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, διάφορες μελέτες έχουν αναφέρει σημαντικά επίπεδα συμμετοχής των μαθητών στον εκφοβισμό, είτε ως θύματα είτε ως θύτες. Η έρευνα των Stephenson και Smith έδειξε ότι το 23% των μαθητών ενεπλάκη σε τέτοια περιστατικά, κυρίως αγόρια (Stephenson & Smith, 1993). Οι Boulton και Underwood διαπίστωσαν ότι το 26% των παιδιών ηλικίας 8-9 ετών και το 15% των παιδιών ηλικίας 11-12 ετών είχαν συχνά πέσει θύματα βίας (Boulton & Underwood, 2015). Η γνωστή μελέτη του Σέφιλντ χρησιμοποίησε το ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς Olweus και διαπίστωσε ότι το 27% των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ανέφεραν ότι υφίστανται εκφοβισμό «λίγες φορές ή συχνά», με το 10% να αντιμετωπίζει εκφοβισμό «μία φορά την εβδομάδα ή συχνότερα» (Whitney & Smith, 2018). Σε αυτή τη μελέτη, τα αγόρια παραδέχθηκαν ότι εμπλέκονται σε βίαια περιστατικά πιο συχνά από τα κορίτσια.

Η έρευνα του Rigby πρότεινε ότι οι δράστες του εκφοβισμού είχαν συχνά «κακές» σχέσεις με τους γονείς τους και προέρχονταν από οικογένειες με χαμηλότερη ψυχοκοινωνική υγεία σε σύγκριση με τους μη εκφοβιστές (Rigby, 2015). Μια μελέτη του Austin & Joseph κατέγραψε ότι το 9% των μαθητών αναγνωρίστηκαν ως νταής, το 22% ως θύματα και περίπου το 15% ήταν τόσο θύματα όσο και θύτες (Austin & Joseph, 2016).

Η μελέτη E-Risk τόνισε επίσης ότι οι παράγοντες που σχετίζονται με το σχολείο σχετίζονται κυρίως με τους ρόλους του θύματος, τους οικογενειακούς παράγοντες με τους ρόλους του θύτη και τους παράγοντες της γειτονιάς με τους διπλούς ρόλους εκφοβιστή/θύματος. Τα παιδιά που βίωσαν τη μητρική και την αδελφική ζεστασιά και μια θετική ατμόσφαιρα στο σπίτι έδειξαν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα έναντι του εκφοβισμού (Bowes et al., 2020). Σημειώθηκε ότι ορισμένα παιδιά εμπλέκονται σε εκφοβισμό ως μέσο για να αποκτήσουν ηγετική θέση στις ομάδες συνομηλίκων τους (Salmivalli, 2020). Επιπλέον, τα παιδιά με υψηλή ενσυναίσθηση και κοινωνική θέση είναι συχνά αποτελεσματικοί υπερασπιστές σε καταστάσεις εκφοβισμού (Caravita et al., 2019). Τα θύματα προέρχονται συχνά από υπερπροστατευτικές οικογένειες, ενώ οι νταήδες μπορεί

να προέρχονται από οικογένειες που δεν έχουν ζεστασιά και συνέπεια, όπου η βία είναι συνηθισμένη. Τα παιδιά που είναι ταυτόχρονα θύτες και θύματα, ή επιθετικά θύματα, είναι συχνά από ιδιαίτερα προβληματικό οικογενειακό υπόβαθρο (Nickerson et al., 2019).

2.7 Τι είναι το εργαστήριο δεξιοτήτων και η δομή του

Στην Ελλάδα, η εισαγωγή των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων είναι ένα από τα μέτρα που εφαρμόζονται για την ευθυγράμμιση της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής με την εστίαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ανάπτυξη γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Σύμφωνα με το Ν. 3791/2021 (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων 2021) άρθρο 5, αυτά τα εργαστήρια στοχεύουν να φέρουν καινοτομίες στην εκπαιδευτική διαδικασία, προωθώντας την αυτορρύθμιση, τη συνεργασία και την αυτοβελτίωση μεταξύ των μαθητών. Ο Ν. 3791/2021 (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων 2021) άρθρο 2, αναφέρει ότι με την ενσωμάτωση αυτών των εργαστηρίων στο σχολικό πρόγραμμα, ο στόχος είναι να εξοπλιστούν οι μαθητές με βασικές δεξιότητες του 21ου αιώνα, συμπεριλαμβανομένων τόσο των μαλακών όσο και των ψηφιακών δεξιοτήτων, εκσυγχρονίζοντας έτσι το παραδοσιακό ελληνικό εκπαιδευτικό μοντέλο. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές από το νηπιαγωγείο έως την Γ΄ τάξη του λυκείου, με στόχο να τους παρέχει τα απαραίτητα εργαλεία για μελλοντική επιτυχία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).

Τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων είναι ενσωματωμένα στο υποχρεωτικό πρόγραμμα σπουδών για όλους τους μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι μαθητές της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης λαμβάνουν μία έως τρεις ώρες εργαστηρίων την εβδομάδα, ενώ οι μαθητές της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχουν μία ώρα την εβδομάδα αφιερωμένη σε αυτές τις δραστηριότητες (Χαρπάτσι, 2023). Ο Ν. 3791/2021 (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων 2021) άρθρο 1 αναφέρει ότι τα εργαστήρια δίνουν έμφαση στη χρήση σύγχρονων και καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας, όπως η ομαδική εργασία, η δημιουργική και κριτική σκέψη και η ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής, διαμεσολάβησης, υπευθυνότητας και ψηφιακού γραμματισμού, συμπεριλαμβανομένης της τεχνολογίας και του προγραμματισμού.

Για την επίτευξη των στόχων τους, τα εργαστήρια χρησιμοποιούν σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθοδολογίες. Για παράδειγμα, η διδασκαλία που βασίζεται στην ομαδική εργασία προωθεί τη συνεργασία, την επικοινωνία, την υπεύθυνη κοινωνική συμπεριφορά και τη διαμόρφωση μιας υγιούς μαθητικής ταυτότητας. Μια άλλη προσέγγιση είναι η

διερευνητική μάθηση, η οποία αξιοποιεί την περιέργεια των μαθητών και τους ενθαρρύνει να κάνουν ερωτήσεις και να κάνουν παρατηρήσεις για να ανακαλύψουν νέες γνώσεις. Τονίζεται επίσης η βιωματική μάθηση, τονίζοντας τη σημασία των πρακτικών εμπειριών στη μαθησιακή διαδικασία (Kyrgianos et al., 2021).

Η επίσημη εφημερίδα περιγράφει τους διαθέσιμους πόρους στην πλατφόρμα, συμπεριλαμβανομένων προτάσεων εκπαιδευτικού υλικού, προτάσεων προγραμμάτων και ψηφιακού και οπτικοακουστικού περιεχομένου για εκπαιδευτικούς. Ο Ν. 3791/2021 (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων 2021) άρθρο 1, απαριθμεί επίσης προτεινόμενες δραστηριότητες, όπως η κατασκευή έργων, η δημιουργία παρουσιάσεων, η ενασχόληση με θεατρικά παιχνίδια, η οργάνωση ερευνών ή συνεντεύξεων, η συμμετοχή σε εκπαιδευτικό ραδιόφωνο ή η τηλεόραση, η δημιουργία εικονικών εργαστηρίων επιχειρήσεων και η διεξαγωγή συνεντεύξεων με επαγγελματίες ή προσωπικότητες.

Η βασική φιλοσοφία των εργαστηρίων είναι βιωματική, συνεργατική και διερευνητική, με γνώμονα τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών. Στόχος είναι να δημιουργηθούν μαθησιακές εμπειρίες που προκύπτουν από τη συνεργασία και την ενεργό κατασκευή γνώσης και όχι από την απομνημόνευση κατά λέξη (Χρήστου, 2020). Η διαδικασία υλοποίησης των εργαστηρίων ακολουθεί μια δομημένη προσέγγιση. Στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς έως τις 30 Σεπτεμβρίου πραγματοποιείται ειδική συνεδρίαση του συλλόγου διδασκόντων για τον καθορισμό του ετήσιου προγράμματος δράσης του σχολείου για τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να σχεδιάσουν τουλάχιστον τέσσερις θεματικές ενότητες, και αντίστοιχη έκθεση υποβάλλεται στη διεύθυνση εκπαίδευσης.

Στα νηπιαγωγεία, τα εργαστήρια διεξάγονται κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων γνωστών ως «Οργανωμένες Δραστηριότητες και Έρευνες» με βάση το Διεπιστημονικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών. Σύμφωνα με το Ν. 3791/2021 (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων 2021) άρθρο 2, αυτές οι δραστηριότητες πραγματοποιούνται σε τρεις διδακτικές ώρες, κατανεμημένες σε δύο έως τρεις συνεδρίες την εβδομάδα, με τη νηπιαγωγό να επιλέγει θέματα με βάση το πλαίσιο, τη δυναμική της ομάδας και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Στα δημοτικά σχολεία, τα εργαστήρια αντικαθιστούν τις ώρες μαθημάτων flex zone και διαρκούν από μία έως τρεις ώρες την εβδομάδα. Στα Λύκεια τα εργαστήρια γίνονται για μία ώρα την εβδομάδα. Εργαστήρια δεξιοτήτων εισάγονται και σε ειδικά νηπιαγωγεία και

δημοτικά σχολεία και μπορούν να υλοποιηθούν σε συνεργασία με σχολεία γενικής εκπαίδευσης.

Τα εργαστήρια οργανώνονται σε τέσσερις κύριους κύκλους, που περιγράφονται αναλυτικά στην ηλεκτρονική πλατφόρμα 21+ στον ιστότοπο του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Αυτοί οι κύκλοι επικεντρώνονται στην ενίσχυση των δεξιοτήτων σε τομείς όπως η υγεία, το περιβάλλον, η κοινωνική ευαισθητοποίηση, η υπευθυνότητα, η δημιουργική σκέψη και η πρωτοβουλία. Ο τομέας της υγείας περιλαμβάνει προγράμματα για τη διατροφή, την οδική ασφάλεια, την ψυχική και συναισθηματική υγεία, τη σεξουαλική εκπαίδευση και την πρόληψη του εθισμού. Ο τομέας του περιβάλλοντος περιλαμβάνει προγράμματα για την οικολογική ευαισθητοποίηση, την πρόληψη καταστροφών, την κλιματική αλλαγή και την προστασία τόσο της παγκόσμιας όσο και της τοπικής φυσικής κληρονομιάς (IEP, 2021).

Η ενότητα Κοινωνική Ευαισθητοποίηση και Υπευθυνότητα περιλαμβάνει θέματα όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ένταξη, ο εθελοντισμός και η προώθηση του αμοιβαίου σεβασμού και της διαφορετικότητας. Επιπλέον, η ενότητα για τη Δημιουργική Σκέψη και την Πρωτοβουλία απευθύνεται σε τομείς όπως η δημιουργική σκέψη, η εκπαίδευση στη ρομποτική, οι δεξιότητες STEM, η επιχειρηματικότητα και η εκπαίδευση σταδιοδρομίας (IEP, 2021).

Το πρόγραμμα εργαστηρίου δίνει σημαντική έμφαση στην ανάπτυξη σύγχρονων δεξιοτήτων μέσω κύκλων μάθησης που επικεντρώνονται σε δεξιότητες του 21ου αιώνα, που συνήθως αναφέρονται ως 4Cs—κριτική σκέψη, επικοινωνία, συνεργασία και δημιουργικότητα. Σύμφωνα με το Ν. 3567/2021, (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων 2021) άρθρο 1, αυτοί οι κύκλοι υπογραμμίζουν επίσης τις δεξιότητες ζωής, συμπεριλαμβανομένων των δεξιοτήτων κοινωνικής και ψηφιακής ιθαγένειας, της διαμεσολάβησης, της κοινωνικής ενσυναίσθησης και των επιχειρηματικών ικανοτήτων. Επιπλέον, τα εργαστήρια προωθούν δεξιότητες τεχνολογίας, μηχανικής και επιστήμης, που περιλαμβάνουν τη διεπιστημονική εφαρμογή αναδυόμενων τεχνολογιών, διαχείριση μέσων, ρομποτική, στρατηγική σκέψη, πλευρική σκέψη, στοχαστικές δεξιότητες, κατασκευή και υπολογιστική σκέψη.

Σε ευθυγράμμιση με την καινοτόμο δομή του προγράμματος εργαστηρίων δεξιοτήτων, το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων εισήγαγε ένα νομοσχέδιο, το οποίο ψηφίστηκε

στη συνέχεια από τη Βουλή, το οποίο σκιαγραφεί το πλαίσιο αξιολόγησης για αυτό το μάθημα. Το μάθημα αξιολογείται περιγραφικά μέσω ενός χαρτοφυλακίου επιτευγμάτων, όπου διατηρείται ένα φύλλο προόδου δεξιοτήτων για κάθε θεματική ενότητα. Αυτό το χαρτοφυλάκιο μοιράζεται με τον μαθητή, επιτρέποντας στους γονείς να ενημερώνονται για την ανάπτυξη του παιδιού τους. Επιπλέον, η ποιοτική αξιολόγηση χρησιμεύει ως διαγνωστικό εργαλείο για τον προσδιορισμό του μαθησιακού προφίλ του μαθητή και τυχόν προκλήσεων που μπορεί να αντιμετωπίσει. Αυτό το υλικό μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για εναλλακτικές μεθόδους αξιολόγησης, όπως η αυτοαξιολόγηση και η αξιολόγηση από ομοτίμους εντός της ομάδας (Ν. 4676/2021, άρθρο 1).

Η ποιοτική έρευνα του Χρήστου (2020) υπογραμμίζει ότι οι εκπαιδευτικοί που διοργάνωσαν πιλοτικά τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων είχαν γενικά θετικές απόψεις για το πρόγραμμα, σημειώνοντας βελτιώσεις στις κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες των μαθητών τους και διαπίστωσαν ότι οι μαθησιακοί στόχοι του προγράμματος, όπως προτείνεται από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ικανοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Ωστόσο, πολλοί δάσκαλοι εξέφρασαν επιφυλάξεις, υποδεικνύοντας ότι εάν τους δινόταν η επιλογή, ενδέχεται να μην είχαν επιλέξει να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης στα αποτελέσματα τέτοιων καινοτόμων μαθησιακών υλικών. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι η εκπαίδευση που έλαβαν ήταν ανεπαρκής ως προς το πρακτικό και βιωματικό περιεχόμενο, αφήνοντας άλυτα πολλά από τα ερωτήματα και τους προβληματισμούς τους. Ακόμη, επεσήμαναν τον μεγάλο φόρτο εργασίας του προγράμματος, την άκαμπτη γραφειοκρατική δομή και τους χρονικούς περιορισμούς ως σημαντικές προκλήσεις. Οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν επίσης την επιθυμία για περισσότερη αλληλεπίδραση με άλλους εκπαιδευτικούς και εξειδικευμένο προσωπικό που εμπλέκονται σε παρόμοιες πρωτοβουλίες (Χρήστου, 2020).

Ομοίως, ποιοτική έρευνα της Σταθάτου (2021) διαπίστωσε ότι ενώ οι εκπαιδευτικοί αποδέχονταν γενικά την εισαγωγή του νέου προγράμματος Skills Workshops, δεν υπήρξε ομόφωνη συμφωνία σε ορισμένες πτυχές. Το υλικό που παρέχεται στην ηλεκτρονική πλατφόρμα του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής θεωρήθηκε πολύτιμο, προσφέροντας δομημένο και πλούσιο περιεχόμενο που επέτρεπε την ευελιξία και την αποφυγή παρωχημένων διδακτικών πρακτικών. Ωστόσο, προέκυψαν διαφωνίες σχετικά με τη διαδικασία αξιολόγησης του μαθήματος, το επίπεδο προετοιμασίας του μαθήματος

και την οργάνωση του προγράμματος. Οι δάσκαλοι τόνισαν επίσης τη διάχυτη γραφειοκρατία που σχετίζεται με το σχεδιασμό των εργαστηρίων.

Η ποιοτική έρευνα του Seguna (2023) έδειξε ένα χάσμα μεταξύ των εκπαιδευτικών σχετικά με τον αντίκτυπο των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων στην παιδαγωγική διαδικασία του σχολείου. Ορισμένοι δάσκαλοι παρέμειναν ουδέτεροι, μη αντιλαμβανόμενοι τα εργαστήρια ως μια γνήσια καινοτομία στην ελληνική εκπαίδευση, ενώ άλλοι πίστευαν ότι το πρόγραμμα είχε βοηθήσει να εξορθολογιστούν οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες και να τις καταστήσει πιο εστιασμένες. Παρά αυτές τις διαφορετικές απόψεις, πολλοί δάσκαλοι αναγνώρισαν την επιτυχία του προγράμματος στην προώθηση των κοινωνικών δεξιοτήτων, ιδιαίτερα της ομαδικής εργασίας και της συνεργασίας. Ωστόσο, ανέφεραν επίσης προκλήσεις όπως η αυξημένη γραφειοκρατία, ο περιορισμένος χρόνος για την υλοποίηση δραστηριοτήτων, η έλλειψη πόρων, η ανεπαρκής κατάρτιση και η πίεση για τήρηση του χρονοδιαγράμματος του προγράμματος.

Τέλος, στην ποσοτική μελέτη του Κουβαρά (2023), οι δάσκαλοι βαθμολόγησαν τη συνολική υλοποίηση των εργαστηρίων ως μέση, αλλά επέκριναν τις μεθόδους εκπαίδευσης και τον χρόνο που διατέθηκε για την επεξεργασία του εκπαιδευτικού υλικού. Τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι οι εκπαιδευτικοί επιθυμούν έναν πιο ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων όπως τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων, αντανακλώντας την αντίστασή τους στο να γίνουν απλοί υλοποιητές καινοτομιών από πάνω προς τα κάτω.

2.8 Ανασκόπηση Διεθνών Παρεμβάσεων και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας αυτών των παρεμβάσεων

Σύμφωνα με έρευνες, η Νορβηγία είναι μία από τις πρώτες χώρες που ανέπτυξε και εφάρμοσε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα κατά του σχολικού εκφοβισμού, γνωστό ως το «Πρόγραμμα Olweus». Το πρόγραμμα αυτό στηρίχθηκε σε πολυεπίπεδη προσέγγιση που περιλαμβάνει παρεμβάσεις στο επίπεδο του σχολείου, της τάξης και του ατόμου. Η αποτελεσματικότητα του προγράμματος αυτού έχει τεκμηριωθεί μέσα από πολυάριθμες έρευνες, με τα αποτελέσματα να δείχνουν μείωση των περιστατικών εκφοβισμού έως και 50% στα σχολεία που το εφαρμόζουν (Olweus, 1993).

Ανάλογες παρεμβάσεις έχουν εφαρμοστεί και σε άλλες σκανδιναβικές χώρες, όπως στη Σουηδία και στη Φινλανδία, όπου το πρόγραμμα KiVa έχει αποδειχθεί εξαιρετικά αποτελεσματικό. Το πρόγραμμα αυτό επικεντρώνεται στην ενίσχυση της ενσυναίσθησης

και την ενδυνάμωση των μαθητών ώστε να αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην πρόληψη του εκφοβισμού. Οι αξιολογήσεις του προγράμματος KiVa έχουν δείξει σημαντική μείωση των περιστατικών εκφοβισμού καθώς και βελτίωση της ψυχολογικής ευημερίας των μαθητών (Salmivalli et al., 2019).

Στην Αγγλία, η εισαγωγή του προγράμματος "Anti-Bullying Alliance" έθεσε τις βάσεις για μια πιο οργανωμένη προσέγγιση κατά του σχολικού εκφοβισμού. Το πρόγραμμα εστιάζει στην ενημέρωση και εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, των γονέων και των μαθητών, καθώς και στην προώθηση της συνεργασίας ανάμεσα σε όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας. Οι έρευνες που αξιολογούν την αποτελεσματικότητα του προγράμματος δείχνουν βελτίωση στο κλίμα του σχολείου και μείωση των περιστατικών εκφοβισμού (Smith & Ananiadou, 2003).

Στις ΗΠΑ, τα προγράμματα κατά του εκφοβισμού είναι συχνά ενσωματωμένα στα ευρύτερα πλαίσια πρόληψης της βίας στα σχολεία. Ένα από τα πιο γνωστά είναι το "Positive Behavioral Interventions and Supports" (PBIS), το οποίο προωθεί τη δημιουργία θετικού σχολικού κλίματος μέσω της ενίσχυσης των θετικών συμπεριφορών και της ανάπτυξης στρατηγικών παρέμβασης για την αντιμετώπιση των αρνητικών συμπεριφορών. Αξιολογήσεις του PBIS δείχνουν μείωση των περιστατικών εκφοβισμού και γενικότερης βίας στα σχολεία που το εφαρμόζουν (Bradshaw et al., 2010). Ακόμη, το πρόγραμμα Second Step είναι σχεδιασμένο για την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού μέσω της ανάπτυξης κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων στα παιδιά. Εστιάζει στην ενίσχυση της ενσυναίσθησης, της αυτορρύθμισης και της επίλυσης συγκρούσεων, βοηθώντας τους μαθητές να κατανοήσουν και να διαχειριστούν τα συναισθήματά τους, καθώς και να αναγνωρίσουν και να αντιδράσουν σε περιστατικά εκφοβισμού με θετικό και ασφαλή τρόπο. Η επίδραση του προγράμματος Second Step στην προώθηση θετικών σχολικών συμπεριφορών και την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού, αποδεικνύει την αποτελεσματικότητα του προγράμματος στη βελτίωση του σχολικού κλίματος και στη μείωση της επιθετικότητας" (Domitrovich, Bradshaw, Greenberg, & Embry, 2010).

Παράλληλα, στη Γερμανία, έχουν αναπτυχθεί και εφαρμοστεί προγράμματα όπως το "Fairplayer", το οποίο επικεντρώνεται στην προώθηση του σεβασμού και της υπευθυνότητας μέσω της συμμετοχικής μάθησης και των ομαδικών δραστηριοτήτων. Η αξιολόγηση του προγράμματος αυτού έχει δείξει θετικές επιδράσεις στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης και της κοινωνικής ευθύνης μεταξύ των μαθητών (Schubarth, 2007).

Στην Αυστραλία, το πρόγραμμα "Friendly Schools" έχει αναγνωριστεί ως μία από τις πιο επιτυχημένες πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. Το πρόγραμμα αυτό συνδυάζει την εκπαίδευση των μαθητών, την υποστήριξη των γονέων και την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, με σκοπό τη δημιουργία ενός ασφαλούς και υποστηρικτικού σχολικού περιβάλλοντος. Οι αξιολογήσεις του προγράμματος δείχνουν σημαντική μείωση των περιστατικών εκφοβισμού και βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των μαθητών (Cross et al., 2020).

2.9 Προγράμματα Παρεμβάσεων στην Ελλάδα

Η εφαρμογή προγραμμάτων παρέμβασης για την καταπολέμηση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού στην Ελλάδα αποτελεί ένα σχετικά νέο πεδίο έρευνας και δράσης. Παρότι η χώρα έχει ακολουθήσει διεθνή παραδείγματα, όπως τα προγράμματα της Σκανδιναβίας και της Αγγλίας, η ελληνική εκπαιδευτική κοινότητα αντιμετωπίζει μοναδικές προκλήσεις που σχετίζονται με κοινωνικοπολιτισμικούς παράγοντες, περιορισμένους πόρους και την έλλειψη συστηματικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών σε τέτοια προγράμματα. Ένα από τα πρώτα οργανωμένα προγράμματα στην Ελλάδα ήταν το «Ενδοσχολική Παρέμβαση για τη Σχολική Βία και τον Εκφοβισμό». Το πρόγραμμα αυτό, που εφαρμόστηκε πιλοτικά σε διάφορα σχολεία, είχε ως στόχο την ενίσχυση της σχολικής κουλτούρας και την μείωση των περιστατικών εκφοβισμού μέσω παρεμβάσεων σε πολλά επίπεδα, όπως η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και η ευαισθητοποίηση των μαθητών. Η αξιολόγηση του προγράμματος έδειξε σημαντική μείωση των περιστατικών βίας, με τις σχολικές κοινότητες να αναφέρουν βελτιωμένο κλίμα και αυξημένη συνεργασία μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών (Artinoroulou, 2017).

Πέρα από αυτό, η εφαρμογή του προγράμματος «Δίκτυο Πρόληψης και Αντιμετώπισης της Βίας στο Σχολείο» αποτελεί ένα άλλο σημαντικό βήμα στην καταπολέμηση της σχολικής βίας. Το δίκτυο αυτό ενσωματώνει δράσεις που σχετίζονται με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας σε σχολικό επίπεδο, με έμφαση στην εκπαίδευση και την υποστήριξη τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με την έρευνα του Artinoroulou (2017), το πρόγραμμα είχε θετικές επιδράσεις στην ενδυνάμωση της σχολικής κοινότητας και την βελτίωση των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των μαθητών. Ένα άλλο παράδειγμα παρέμβασης είναι το πρόγραμμα «Σχολικό Κλίμα και Σχέσεις μεταξύ Μαθητών», το οποίο αναπτύχθηκε με στόχο την ενίσχυση της ενσυναίσθησης και την βελτίωση των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των μαθητών. Το πρόγραμμα αυτό

εφαρμόζεται κυρίως σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και βασίζεται σε τεχνικές που προάγουν την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών (Galanaki & Babalis, 2008). Οι αξιολογήσεις αυτού του προγράμματος έχουν δείξει ότι η εφαρμογή του οδηγεί σε βελτιωμένες σχέσεις μεταξύ των μαθητών και σε μείωση των περιστατικών εκφοβισμού.

Τα τελευταία χρόνια, η εισαγωγή του προγράμματος «Εργαστήρια Δεξιοτήτων» έχει προκαλέσει ενδιαφέρον ως καινοτόμος προσέγγιση για την καλλιέργεια κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων, όπως η ενσυναίσθηση και η επίλυση συγκρούσεων. Τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων αποτελούν μέρος του ευρύτερου προγράμματος εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και επικεντρώνονται στην ανάπτυξη δεξιοτήτων του 21ου αιώνα, όπως η κριτική σκέψη, η επικοινωνία και η συνεργασία (Υπουργείο Παιδείας, 2022). Η επιτυχία του προγράμματος αυτού βασίζεται στην ενεργή συμμετοχή των μαθητών και στην ενίσχυση της ομαδικής εργασίας και της συνεργασίας στο σχολικό περιβάλλον. Σύμφωνα με έρευνα, οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην πιλοτική εφαρμογή των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων αναγνώρισαν τις θετικές επιπτώσεις του προγράμματος στην κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών. Ωστόσο, τόνισαν την ανάγκη για περισσότερη υποστήριξη και εκπαίδευση για την αποτελεσματική εφαρμογή του προγράμματος, υπογραμμίζοντας ότι οι υπάρχουσες δομές δεν επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών των εκπαιδευτικών.

Στην Ελλάδα, οι παρεμβάσεις κατά της σχολικής βίας επηρεάζονται από τον κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο. Παρά τη θετική αποδοχή ορισμένων προγραμμάτων, όπως το «Εργαστήρια Δεξιοτήτων», πολλές σχολικές κοινότητες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εφαρμογή τους λόγω έλλειψης πόρων και συστημάτων υποστήριξης (Kourti, 2020). Ορισμένοι εκπαιδευτικοί εκφράζουν αμφιβολίες σχετικά με την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αυτών, υποστηρίζοντας ότι τα προγράμματα πρέπει να είναι καλύτερα προσαρμοσμένα στις ανάγκες των μαθητών και των εκπαιδευτικών (Pradaki, 2020). Συνοψίζοντας, τα προγράμματα παρέμβασης στην Ελλάδα βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο, καθώς η χώρα προσπαθεί να εναρμονιστεί με τις διεθνείς πρακτικές και να προσαρμόσει τις παρεμβάσεις στις τοπικές ανάγκες και συνθήκες. Η επιτυχία αυτών των προγραμμάτων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ενεργό συμμετοχή όλων των μελών της σχολικής κοινότητας και την παροχή επαρκών πόρων και υποστήριξης. Οι μελλοντικές έρευνες θα πρέπει να επικεντρωθούν στη συστηματική αξιολόγηση των

υφιστάμενων προγραμμάτων και στην ανάπτυξη νέων στρατηγικών που να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες προκλήσεις της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας (Seguna, 2023).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ

3.1 Σχεδιασμός του εργαστηρίου δεξιοτήτων σχετικά με τη σχολική βία-σχολικό εκφοβισμό

Στην οργάνωση ενός εργαστηρίου για την ευαισθητοποίηση σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό και την ενίσχυση της ψυχικής υγείας, η διαδικασία περιλαμβάνει αρκετά βήματα που διασφαλίζουν την αποτελεσματικότητα και την επιτυχία του. Αρχικά, καθορίζουμε σαφείς στόχους, όπως η αύξηση της ευαισθητοποίησης για τον σχολικό εκφοβισμό, η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και η προώθηση της ενσυναίσθησης.

Για την επίτευξη αυτών των στόχων, χρησιμοποιούμε εκπαιδευτικές στρατηγικές όπως η ταξινόμια του Bloom και οι Thinking Routines. Οι στρατηγικές αυτές βοηθούν στη δομημένη ανάλυση και κατανόηση των θεμάτων. Το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων σχεδιάζεται με βάση αυτά τα εργαλεία, ενσωματώνοντας δραστηριότητες που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή, όπως ομαδικές συζητήσεις, παιχνίδια ρόλων και ανάλυση περιπτώσεων.

Είναι επίσης σημαντικό να δημιουργηθεί ένα φιλόξενο και ασφαλές περιβάλλον, όπου οι μαθητές θα νιώθουν άνετα να εκφράσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους. Για την υποστήριξη των δραστηριοτήτων, εξοπλίζουμε το εργαστήριο με τα κατάλληλα υλικά, όπως χαρτόνια, μαρκαδόρους και υπολογιστές.

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι καλά προετοιμασμένοι και ενημερωμένοι για τα θέματα του εκφοβισμού και τις στρατηγικές που χρησιμοποιούμε. Παρέχουμε οδηγίες και εκπαιδευτικό υλικό για την ορθή εφαρμογή των δραστηριοτήτων. Επίσης, σχεδιάζουμε τρόπους αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του εργαστηρίου, όπως ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις με μαθητές, και συλλέγουμε ανατροφοδότηση για τη βελτίωση μελλοντικών εργαστηρίων.

Τέλος, η διάχυση και οι συνεργασίες με τοπικές κοινότητες, σχολεία και συλλόγους είναι κρίσιμες για την προώθηση του εργαστηρίου και την ενίσχυση της υποστήριξης. Οργανώνουμε εκδηλώσεις για την ευαισθητοποίηση της κοινότητας γύρω από τον σχολικό εκφοβισμό, ενισχύοντας τη συνεργασία και τη στήριξη σε τοπικό επίπεδο.

Αυτή η γενική προσέγγιση διασφαλίζει ότι το εργαστήριο θα είναι οργανωμένο, υποστηρικτικό και αποτελεσματικό, παρέχοντας ένα χρήσιμο εργαλείο για την καταπολέμηση του σχολικού εκφοβισμού και την προώθηση της ψυχικής υγείας.

Μαθησιακή αποστολή ΟΟΕΛ-inspired	
Τίτλος	"Ομάδα Δράσης: Σταματάμε τον Εκφοβισμό, Χτίζουμε Φιλίες!"
Θεματική	Ενδιαφέρομαι και Ενεργώ - Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη
Βαθμίδα/Τάξεις (που προτείνονται)	Δ΄ Τάξη Δημοτικού
Λέξεις Κλειδιά	Σχολική βία, Σχολικός εκφοβισμός, ενσυναίσθηση, πρόληψη, κοινωνικές δεξιότητες
Σύνδεση με το ΠΣ	<p>Γλώσσα:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συζήτηση για τον σχολικό εκφοβισμό και την έκφραση συναισθημάτων. • Δημιουργική γραφή: Συγγραφή σύντομων ιστοριών ή διαλόγων σχετικά με το πώς αντιμετωπίζεται ο εκφοβισμός. <p>Εικαστικά:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μέσα από καλλιτεχνικές δραστηριότητες, οι μαθητές μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους σχετικά με τον εκφοβισμό, όπως θυμό, φόβο ή λύπη, αλλά και να δημιουργήσουν έργα που προωθούν τη φιλία και την κατανόηση.

<p>Γενικοί Σκοποί</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ευαισθητοποίηση: Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού και της βίας, να κατανοήσουν τις μορφές που μπορεί να πάρει και να αναγνωρίσουν τις επιπτώσεις του τόσο στα θύματα όσο και στους θύτες. ➤ Ανάπτυξη ενσυναίσθησης: Να ενισχυθεί η ενσυναίσθηση των μαθητών, βοηθώντας τους να κατανοήσουν τα συναισθήματα των άλλων και να αντιληφθούν πώς οι πράξεις τους επηρεάζουν τους συμμαθητές τους. ➤ Ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων: Να αναπτύξουν οι μαθητές δεξιότητες επικοινωνίας, διαχείρισης συγκρούσεων και συνεργασίας, προκειμένου να μπορούν να αντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις χωρίς να καταφεύγουν σε βίαιες ή εκφοβιστικές συμπεριφορές. ➤ Πρωώθηση της θετικής συμπεριφοράς: Να προωθηθεί η αξία του αλληλοσεβασμού, της αποδοχής της διαφορετικότητας και της θετικής συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον, δημιουργώντας ένα κλίμα ασφάλειας και υποστήριξης στην τάξη. ➤ Καλλιέργεια της αυτογνωσίας: Να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν καλύτερα τον εαυτό τους, τα δυνατά και αδύνατα σημεία τους, και να αναπτύξουν στρατηγικές για την αυτορρύθμιση της συμπεριφοράς τους. ➤ Ανάληψη υπευθυνότητας: Να ενθαρρυνθούν οι μαθητές να αναλάβουν την ευθύνη των

	<p>πράξεών τους, να κατανοήσουν τη σημασία των συνεπειών και να προωθήσουν τη λογοδοσία στο πλαίσιο της τάξης και του σχολείου.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ανάπτυξη δεξιοτήτων πρόληψης: Να εξοπλιστούν οι μαθητές με δεξιότητες και στρατηγικές για να προλαμβάνουν και να αποτρέπουν τον σχολικό εκφοβισμό, τόσο στο ρόλο του θύματος όσο και ως παρατηρητές ή θύτες. ➤ Ενίσχυση της συνεργασίας με το σχολικό πλαίσιο: Να αναγνωρίσουν οι μαθητές τη σημασία της συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς και το υπόλοιπο προσωπικό του σχολείου για την αντιμετώπιση και την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού.
<p>Δεξιότητες στόχευσης του εργαστηρίου</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Κριτική Σκέψη: Οι μαθητές θα ενθαρρυνθούν να εξετάσουν τα αίτια και τις επιπτώσεις της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού, να αξιολογήσουν διαφορετικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπισή του και να αναπτύξουν στρατηγικές για την πρόληψη και την καταπολέμησή του. Η ανάπτυξη κριτικής σκέψης είναι κεντρική για την κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων και τη λήψη τεκμηριωμένων αποφάσεων. ✓ Επικοινωνία: Οι μαθητές θα βελτιώσουν τις δεξιότητές τους στην επικοινωνία μέσω της συζήτησης, της έκφρασης απόψεων και της παρουσίασης των προτάσεών τους. Η σαφής και αποτελεσματική επικοινωνία είναι κρίσιμη

για την επίλυση συγκρούσεων και την προώθηση ενός θετικού σχολικού περιβάλλοντος.

✓ **Συνεργασία:** Το εργαστήριο θα προάγει τη συνεργασία μεταξύ των μαθητών, καθώς θα εργάζονται ομαδικά για να αναπτύξουν λύσεις και να αναλάβουν δράσεις κατά του σχολικού εκφοβισμού. Η ομαδοσυνεργατική μάθηση βοηθά στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και στη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης και αλληλοσεβασμού.

✓ **Δημιουργικότητα:** Οι μαθητές θα ενθαρρυνθούν να προτείνουν καινοτόμες ιδέες και λύσεις για την καταπολέμηση της σχολικής βίας- σχολικού εκφοβισμού, αξιοποιώντας τη φαντασία τους και την ικανότητά τους να σκέφτονται έξω από τα συνηθισμένα πλαίσια. Η δημιουργικότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη νέων προσεγγίσεων για την επίλυση προβλημάτων και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

✓ **Συνδυαστικές δεξιότητες ψηφιακής τεχνολογίας, επικοινωνίας και συνεργασίας**

Στο πλαίσιο του εργαστηρίου, οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να ενισχύσουν τις συνδυαστικές δεξιότητες που περιλαμβάνουν τη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας, την επικοινωνία και τη συνεργασία. Μέσω της χρήσης τεχνολογικών εργαλείων, οι μαθητές θα μάθουν πώς να συνεργάζονται εξ αποστάσεως, να επικοινωνούν αποτελεσματικά μέσω

ψηφιακών πλατφορμών και να αξιοποιούν την τεχνολογία για την καταγραφή, ανάλυση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων τους. Η ικανότητα να συνδυάζουν τεχνολογία και επικοινωνία είναι απαραίτητη στο σύγχρονο ψηφιακό κόσμο και ενισχύει την ικανότητά τους να εργάζονται σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον.

✓ **Παραγωγή μάθησης μέσω της τέχνης και της δημιουργικότητας**

Το εργαστήριο ενσωματώνει τη μάθηση μέσω της τέχνης και της δημιουργικότητας, ενθαρρύνοντας τους μαθητές να εκφράσουν τις απόψεις τους με καλλιτεχνικούς τρόπους, όπως ζωγραφική, θεατρικές παραστάσεις ή δημιουργία αφισών. Η τέχνη αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο για την έκφραση συναισθημάτων και την κατανόηση περίπλοκων κοινωνικών θεμάτων, επιτρέποντας στους μαθητές να εξετάσουν το ζήτημα του εκφοβισμού μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες και να αναπτύξουν τη συναισθηματική τους νοημοσύνη.

Δεξιότητες Ζωής

Κοινωνικότητα, Πρωτοβουλία, Οργανωτική Ικανότητα, Ενσυναίσθηση

Το εργαστήριο επικεντρώνεται επίσης στην ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων ζωής, οι οποίες είναι απαραίτητες για τη διαμόρφωση υπεύθυνων και ενεργών πολιτών.

✓ **Κοινωνικότητα:** Οι μαθητές θα αναπτύξουν τις

κοινωνικές τους δεξιότητες μέσω της αλληλεπίδρασης με τους συμμαθητές τους, μαθαίνοντας πώς να επικοινωνούν, να συνεργάζονται και να επιλύουν διαφωνίες με θετικό και εποικοδομητικό τρόπο.

- ✓ **Πρωτοβουλία:** Οι μαθητές θα αναπτύξουν την ικανότητά τους να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, προτείνοντας δράσεις και λύσεις για την καταπολέμηση της σχολικής βίας- σχολικού εκφοβισμού. Η ανάληψη πρωτοβουλιών ενισχύει την αυτοπεποίθησή τους και την αίσθηση της υπευθυνότητας.
- ✓ **Οργανωτική Ικανότητα:** Το εργαστήριο απαιτεί από τους μαθητές να οργανώσουν τις σκέψεις τους και τις δραστηριότητές τους, αναπτύσσοντας έτσι τις οργανωτικές τους ικανότητες. Αυτές οι ικανότητες είναι απαραίτητες για την επιτυχή ολοκλήρωση των στόχων τους και την υλοποίηση των δράσεων τους.
- ✓ **Ενσυναίσθηση:** Η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης είναι κεντρική για την κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων και την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού. Οι μαθητές θα μάθουν να αναγνωρίζουν και να κατανοούν τα συναισθήματα των συμμαθητών τους, προωθώντας την αλληλεγγύη και την υποστήριξη μεταξύ τους.

<p>OOEL στρατηγικές καλλιέργειας δεξιοτήτων (ρουτίνες σκέψης και εργαλεία διαλόγου)</p>	<p>Ρουτίνες σκέψης</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Κιμωλία Ομιλία (Chalk Talk): Μέσω αυτής της ρουτίνας, οι μαθητές ενθαρρύνονται να καταγράφουν τις σκέψεις τους σε έναν κοινό πίνακα, διευκολύνοντας τη συζήτηση και την ανταλλαγή ιδεών χωρίς τη χρήση προφορικού λόγου. ➤ Κύκλος των Οπτικών (Circle of Viewpoints): Οι μαθητές ενθαρρύνονται να εξετάσουν το θέμα του σχολικού εκφοβισμού από διαφορετικές οπτικές γωνίες, συμπεριλαμβανομένων των θυμάτων, των δραστών και των παρατηρητών. ➤ Ρουτίνα Σκέψης: "Βλέπω - Σκέφτομαι - Αναρωτιέμαι": βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν την κατάσταση του σχολικού εκφοβισμού, να αναλύσουν τις υπάρχουσες στρατηγικές και να αναπτύξουν καινοτόμες, αποτελεσματικές δράσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπισή του. ➤ "See-Feel-Think-Wonder": ενθαρρύνει τους μαθητές να παρατηρούν προσεκτικά, να συνδέουν τα συναισθήματά τους με τις παρατηρήσεις τους, να αναλύουν πιθανές συνέπειες και να σκέφτονται εναλλακτικές λύσεις. Αυτή η διαδικασία βοηθά στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της ενσυναίσθησης, προάγοντας τη δημιουργία στρατηγικών για την υποστήριξη των θυμάτων εκφοβισμού και την πρόληψη της σχολικής βίας. ➤ "Think-Pair-Share": Προάγει την ατομική ανάλυση και την ομαδική συζήτηση, επιτρέποντας στους
---	--

μαθητές να εξετάσουν σε βάθος προβλήματα όπως ο σχολικός εκφοβισμός και να αναπτύξουν στρατηγικές επίλυσης. Ενθαρρύνει την ενεργή συμμετοχή, την ενσυναίσθηση και την αυτοεκτίμηση, καθώς οι μαθητές ανταλλάσσουν ιδέες και προτάσεις με τους συμμαθητές τους και παρουσιάζουν τις λύσεις τους στην τάξη.

- **"Claim-Support-Question"** ενθαρρύνει τους μαθητές να διατυπώνουν ισχυρισμούς, να τους υποστηρίζουν με αποδεικτικά στοιχεία και να θέτουν ερωτήσεις για περαιτέρω ανάλυση. Αυτή η ρουτίνα προάγει τη δόμηση επιχειρημάτων, την κριτική σκέψη και την αναλυτική ικανότητα, διευκολύνοντας την κατανόηση και την αποτελεσματική αντιμετώπιση προβλημάτων όπως ο σχολικός εκφοβισμός.

Εργαλεία Διαλόγου

- **Ψαλιδίστε, Ονομάστε, Εκτιμήστε, Επεκτείνετε (Cut, Name, Appreciate, Extend):** Αυτή η στρατηγική βοηθά τους μαθητές να αναλύουν και να εκτιμούν τις ιδέες που προκύπτουν από τη συζήτηση, να τις κατηγοριοποιούν και να τις επεκτείνουν, εμπλουτίζοντας τη συζήτηση με νέες προοπτικές.
- **Συνδέστε, Πείτε την Άποψή σας, Παρατηρήστε (Connect, State Your Opinion, Observe):** Οι μαθητές μαθαίνουν να συνδέουν τις απόψεις τους με τα δεδομένα που παρατηρούν, να εκφράζουν τις απόψεις τους με σαφήνεια και να παρατηρούν τις

	<p>αντιδράσεις των άλλων.</p>
<p>Εκπαιδευτικές μέθοδοι Τεχνικές</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ομαδοσυνεργατική Μάθηση: Οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες για να αναλύσουν, να συζητήσουν και να προτείνουν λύσεις για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. Η συνεργατική μάθηση προάγει την ομαδικότητα, την αλληλοϋποστήριξη και την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων. ✓ Εννοιολογικός Χάρτης: Οι μαθητές δημιουργούν εννοιολογικούς χάρτες για να αναπαραστήσουν τις γνώσεις τους σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό, τις αιτίες, τις συνέπειες και τις λύσεις. Αυτή η τεχνική βοηθά στην οργάνωση της σκέψης και στην ενίσχυση της κριτικής ανάλυσης. ✓ Καταιγισμός Ιδεών (Brainstorming): Οι μαθητές συμμετέχουν σε συνεδρίες καταιγισμού ιδεών για να προτείνουν λύσεις και δράσεις κατά του σχολικού εκφοβισμού. Η τεχνική αυτή ενισχύει τη δημιουργικότητα και την ελεύθερη έκφραση ιδεών χωρίς κριτική.
<p>Εκπαιδευτικό υλικό (συμβατικό ή ψηφιακό)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Συμβατικό:</u> βιβλία, άρθρα • <u>Ψηφιακά εργαλεία:</u> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Padlet για να δημιουργήσουν έναν ψηφιακό πίνακα συνεργασίας. Εδώ, μπορούν να αναρτούν ψηφιακά σημειώσεις, σχόλια και φωτογραφίες. ➤ Google Jamboard επιτρέπει να σχεδιάζουν, να γράφουν, να προσθέτουν εικόνες και να συνεργάζονται σε μια κοινή επιφάνεια.

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Google Forms επιτρέπει στους χρήστες να δημιουργούν και να διαχειρίζονται ηλεκτρονικές φόρμες και ερωτηματολόγια. ➤ Canva ή Adobe Spark: Δημιουργία οπτικού περιεχομένου (αφίσες, γραφικά, βίντεο). ➤ Google Forms:δημιουργία και διαμοιρασμό φορμών με αυτόματη συλλογή και οργάνωση απαντήσεων. ➤ Google Sites ή WordPress: Δημιουργία ιστολογίων ή ιστοσελίδων. ➤ Pixton: Εργαλείο για τη δημιουργία ψηφιακών κόμικς. ➤ Kahoot!: Διαδραστική πλατφόρμα για τη δημιουργία κουίζ και παιχνιδιών . ➤ Scratch: Πλατφόρμα προγραμματισμού όπου οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν διαδραστικά παιχνίδια.
<p>Υλικοτεχνική υποδομή</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Μαρκαδόροι και Χαρτόνια: Αυτά τα υλικά χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία αφισών, εννοιολογικών χαρτών και άλλων οπτικών αναπαραστάσεων των ιδεών των μαθητών σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό. ✓ Λευκά Φύλλα Χαρτιού Διαφόρων Μεγεθών: Τα λευκά φύλλα χαρτιού χρησιμοποιούνται για σημειώσεις, σχεδιαγράμματα και άλλες δραστηριότητες γραπτής έκφρασης των μαθητών. ✓ Φωτογραφική Μηχανή: Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την καταγραφή

στιγμιότυπων από τις δραστηριότητες του εργαστηρίου, καθώς και για τη δημιουργία πολυμέσων που θα χρησιμοποιηθούν στις παρουσιάσεις των μαθητών.

- ✓ **Τετράδιο για τα Εργαστήρια:** Προτείνεται οι μαθητές να έχουν ένα τετράδιο της αρεσκείας τους με λευκές σελίδες, όχι μεγαλύτερες από A4, στο οποίο θα καταγράφουν τις ιδέες, τις παρατηρήσεις και τις αναστοχαστικές σκέψεις τους καθ' όλη τη διάρκεια του εργαστηρίου. Το τετράδιο αυτό θα τους επιτρέπει να οργανώνουν τις σκέψεις τους, να ανατρέχουν σε προηγούμενες σημειώσεις και να συμμετέχουν σε δράσεις εκτός τάξης με οργανωμένο τρόπο. Επιπλέον, το τετράδιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο αυτοαξιολόγησης, επιτρέποντας στους μαθητές να παρακολουθούν την πρόοδό τους και να αναστοχάζονται για τις γνώσεις και τις δεξιότητες που έχουν αποκτήσει.
- ✓ **Υπολογιστές με σύνδεση στο διαδίκτυο :** Οι μαθητές μπορούν να αναζητούν πληροφορίες, εκπαιδευτικό υλικό και πηγές που σχετίζονται με το θέμα που μελετούν και να χρησιμοποιούν διάφορες εκπαιδευτικές πλατφόρμες (π.χ. Canva) για τη δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου ή την υποβολή εργασιών.
- ✓ **Βιντεοπροβολέας:** χρησιμοποιείται για να προβάλλει τις εργασίες των μαθητών, εκπαιδευτικά βίντεο ή άλλες παρουσιάσεις στο σύνολο της τάξης.

Διάρκεια (βάσει ΦΕΚ 2539/24-6-2020)	<p>Το εργαστήριο σχολικού εκφοβισμού σχεδιάζεται να υλοποιηθεί σε 14 διδακτικές ώρες, οι οποίες κατανέμονται σε 7 εργαστήρια των 2 ωρών το καθένα. Αυτή η δομή επιτρέπει την ενδεδειγμένη εξέταση του θέματος και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών με συστηματικό και οργανωμένο τρόπο. Τα εργαστήρια αυτά μπορούν να ενσωματωθούν σε αντίστοιχες ενότητες των υπόλοιπων μαθημάτων, ενισχύοντας τη διαθεματική προσέγγιση της μάθησης.</p>
Προτεινόμενοι φορείς συνεργασίας	<p>✓ Δήμος: Η συνεργασία με τον τοπικό δήμο μπορεί να προσφέρει στους μαθητές πρόσβαση σε πόρους και υποστήριξη για την υλοποίηση δράσεων κατά του σχολικού εκφοβισμού. Οι εκπρόσωποι του δήμου μπορούν να συμβάλουν στη διαμόρφωση προτάσεων για τη βελτίωση του σχολικού περιβάλλοντος και να ενισχύσουν την αίσθηση της συμμετοχής των μαθητών στην τοπική κοινωνία.</p> <p>✓ Τοπικοί Σύλλογοι: Οι τοπικοί σύλλογοι, όπως γονέων και κηδεμόνων, πολιτιστικοί ή αθλητικοί σύλλογοι, μπορούν να συμμετέχουν στις δραστηριότητες του εργαστηρίου, παρέχοντας στήριξη και πόρους. Η συνεργασία με αυτούς τους συλλόγους ενισχύει την κοινωνική δικτύωση των μαθητών και προάγει τη συλλογική δράση κατά του εκφοβισμού.</p>
Εκδηλώσεις διάχυσης	<p>✓ Δημιουργία Διαδικτυακής Πλατφόρμας ή Ιστοσελίδας: Οι μαθητές θα αναρτήσουν το υλικό που έχουν δημιουργήσει ώστε να παρέχεται συνεχής πρόσβαση στις πληροφορίες και τα</p>

	<p>εργαλεία υποστήριξης για μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς.</p> <p>✓ Διαφημιστικό Υλικό: Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν αφίσες, βίντεο ή άλλα διαφημιστικά υλικά που θα προωθούν το μήνυμα της πρόληψης και της αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού. Αυτά τα υλικά μπορούν να διανεμηθούν στην τοπική κοινότητα ή να παρουσιαστούν σε σχολικές εκδηλώσεις, ενισχύοντας την ευαισθητοποίηση του κοινού.</p>
<p>Προσαρμογές για τη συμμετοχή και την ένταξη όλων των μαθητών</p>	<p>✓ Επιλογή δραστηριοτήτων: Οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν τις δραστηριότητες που ταιριάζουν καλύτερα στις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντά τους. Αυτή η ευελιξία επιτρέπει σε κάθε μαθητή να συμμετέχει με τον τρόπο που του ταιριάζει καλύτερα, ενισχύοντας την αυτοπεποίθηση και την αίσθηση της επιτυχίας.</p> <p>✓ Βαθμός εμπλοκής: Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν τον βαθμό εμπλοκής τους στις δραστηριότητες του εργαστηρίου, ανάλογα με τις προσωπικές τους ανάγκες και ικανότητες. Αυτή η προσέγγιση βοηθά στη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού περιβάλλοντος, όπου όλοι οι μαθητές νιώθουν ότι μπορούν να συμβάλλουν και να συμμετέχουν.</p> <p>✓ Υποστηρικτικές Τεχνολογίες: Για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, μπορούν να χρησιμοποιηθούν υποστηρικτικές τεχνολογίες για να διευκολύνουν τη συμμετοχή τους στο εργαστήριο. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη</p>

	<p>χρήση προσαρμοσμένων εργαλείων γραφής, λογισμικών ανάγνωσης ή άλλων ψηφιακών πόρων που επιτρέπουν στους μαθητές να συμμετέχουν ισότιμα στις δραστηριότητες.</p>
--	--

3.2 Υλοποίηση του Εργαστηρίου

Εργαστήριο 10: "Ενσυναίσθηση σε Δράση: Σπάμε την Αλυσίδα του Εκφοβισμού!"	
Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Δραστηριότητες – (ενδεικτικές)
<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να αναγνωρίζουν τις διαφορετικές μορφές του εκφοβισμού και θα κατανοούν τις κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις. ➤ να κατανοούν τα συναισθήματα των θυμάτων και να αναπτύσσουν μια πιο υποστηρικτική στάση απέναντι στους συμμαθητές τους. ➤ να βελτιώσουν τις δεξιότητες συνεργασίας, επικοινωνίας και ομαδικής εργασίας μέσω της συμμετοχής τους στις 	<p>Ρουτίνα σκέψης: Κιμωλία Ομιλία / Chalk Talk</p> <p><u>Στήνω:</u> Ο/Η εκπαιδευτικός ετοιμάζει ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού όπου έχουν κολληθεί φωτογραφίες που αναπαριστούν σκηνές σχολικού εκφοβισμού, καθώς και σκηνές ενσυναίσθησης και αλληλεγγύης μεταξύ μαθητών. Οι φωτογραφίες αυτές μπορεί να είναι επιλεγμένες από διάφορα ψηφιακά μέσα ή, εάν είναι δυνατόν, να έχουν τραβηχτεί από τους ίδιους τους μαθητές στον ελεύθερο χρόνο τους, εφόσον αυτό είναι εφικτό. Στο κέντρο του χαρτιού τοποθετείται ο τίτλος: «Είμαι ενεργός μαθητής – Αντιμετωπίζω τον Εκφοβισμό». Κάθε ομάδα μαθητών παίρνει ένα χαρτί με το ίδιο κολλάζ και γύρω από αυτό μπορούν να σημειώνουν τις ιδέες τους. Οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν εναλλακτικά το Padlet για να δημιουργήσουν έναν ψηφιακό πίνακα συνεργασίας. Εδώ, μπορούν να αναρτούν ψηφιακά σημειώσεις, σχόλια, και</p>

<p>δραστηριότητες του εργαστηρίου.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να αναπτύξουν την ικανότητα να αναλύουν καταστάσεις εκφοβισμού και να προτείνουν αποτελεσματικές λύσεις για την πρόληψη και αντιμετώπισή του. ➤ να κατανοήσουν τη σημασία της προσωπικής τους ευθύνης στη δημιουργία ενός ασφαλούς και θετικού σχολικού περιβάλλοντος. ➤ να μάθουν να υποστηρίζουν τη συμπερίληψη όλων των συμμαθητών. ➤ να αναπτύξουν τη συνείδηση των δικών τους αντιδράσεων και συμπεριφορών, αναστοχαζόμενοι τον ρόλο τους στην αντιμετώπιση του εκφοβισμού. 	<p>φωτογραφίες σχετικές με τον σχολικό εκφοβισμό και τις ενέργειες ενσυναίσθησης.</p> <p><u>Παρουσιάζω:</u> Οι μαθητές/τριες παρατηρούν το κολλάζ και γράφουν στο χαρτί τις ιδέες, τα ερωτήματα και τους προβληματισμούς τους σχετικά με το θέμα του σχολικού εκφοβισμού. Διαβάζουν επίσης τι έχουν γράψει οι συμμαθητές/τριες τους και προσθέτουν σχόλια ή ερωτήσεις που τους δημιουργούνται.</p> <p><u>Κυκλοφορώ:</u> Οι μαθητές/τριες κυκλοφορούν γύρω από το χαρτί ή περνούν από το χαρτί άλλης ομάδας. Διαβάζουν σιωπηλά ό,τι είναι γραμμένο και προσθέτουν σχόλια, αντιδράσεις ή απαντήσεις στις ιδέες των άλλων.</p> <p><u>Διευκολύνω:</u> Οι μαθητές/τριες συνδέουν τις ιδέες τους με τις ιδέες των άλλων, επεκτείνοντας τις σκέψεις και τα επιχειρήματα που έχουν ήδη καταγραφεί.</p> <p><u>Μοιράζομαι τη σκέψη:</u> Οι μαθητές/τριες επιστρέφουν στις αρχικές τους θέσεις και διαβάζουν τι έχουν γράψει οι άλλοι συμμαθητές. Απαντούν σε ερωτήματα όπως: Ποια θέματα αναδύονται συχνά; Υπάρχουν κοινά μοτίβα στις αντιδράσεις των συμμαθητών σας; Ο/Η εκπαιδευτικός βοηθά τους μαθητές να ομαδοποιήσουν τις απαντήσεις σε ένα νέο φύλλο χαρτιού και καθοδηγεί τη συζήτηση για το πώς αναπτύχθηκε η σκέψη τους μέσα από τη</p>
--	---

δραστηριότητα.

Βίντεο-σημειώσεις

Οι μαθητές/τριες παρακολουθούν ένα βίντεο σχετικό με τον σχολικό εκφοβισμό (π.χ., προσωπικές μαρτυρίες, κοινωνικά πειράματα, ή εκπαιδευτικά βίντεο για την κατανόηση του φαινομένου).

[Πραγματικές ιστορίες Bullying | Μίλα Τώρα \(youtube.com\)](#)

Μετά την προβολή του βίντεο, οι μαθητές κρατούν σημειώσεις σε μια κάρτα που τους δίνει ο/η εκπαιδευτικός για ένα από τα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποιο είναι το πιο σημαντικό σημείο που αποκομίσατε από το βίντεο;
- Τι βρήκατε προκλητικό ή δυσνόητο;
- Ποιο ερώτημα θα θέλατε να συζητήσετε περισσότερο;
- Τι βρήκατε ενδιαφέρον και θα θέλατε να εξερευνήσετε περαιτέρω;

Οι κάρτες παραδίδονται στον/στην εκπαιδευτικό, ο/η οποίος/α τις αναδιανέμει τυχαία. Στη συνέχεια, κάθε μαθητής/τρια διαβάζει μεγαλόφωνα την κάρτα που έλαβε.

Ομάδες Πολιτών

Οι μαθητές συμπληρώνουν ομαδικά ένα φύλλο εργασίας που σχετίζεται με τον ρόλο των πολιτών στην αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. (Φύλλο εργασίας 1)

	<p>Εργαλεία Διαλόγου</p> <p>Ψαλιδίστε: Οι μαθητές σημειώνουν ή κόβουν και επικολλούν μια φράση από ό,τι έχουν κάνει μέχρι στιγμής στο εργαστήριο και σχολιάζουν γιατί τη θεωρούν σημαντική ή ενδιαφέρουσα.</p> <p>Ονομάστε: Οι μαθητές αναφέρουν υποχρεώσεις που έχουν ως μέλη της σχολικής κοινότητας για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού. Οι απαντήσεις τους μπορούν να αναρτηθούν σε έναν πίνακα ανακοινώσεων του εργαστηρίου ή σε ψηφιακό εργαλείο, δημιουργώντας μια συλλογική καταγραφή των υποχρεώσεων.</p>
<p>Εργαστήριο 2° : "Αναλύοντας τις Ρίζες της Σχολικής Βίας: Εξερεύνηση Αιτίων και Συνεπειών"</p>	
<p>Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα</p>	<p>Δραστηριότητες – (ενδεικτικές)</p>
<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να αναγνωρίζουν και να κατανοούν τα βασικά αίτια του σχολικού εκφοβισμού και της βίας. ➤ να κατανοήσουν τις άμεσες και μακροπρόθεσμες συνέπειες του σχολικού εκφοβισμού, αναγνωρίζοντας πώς επηρεάζουν τόσο τα θύματα όσο και τους 	<p>Ρουτίνα σκέψης: Think- Pair- Share</p> <p><u>Στήνω:</u> Ο/Η εκπαιδευτικός παρουσιάζει μια σειρά από εικόνες ή ένα σύντομο βίντεο που απεικονίζει διάφορες μορφές σχολικής βίας και εκφοβισμού. Καλούνται οι μαθητές να παρατηρήσουν και να σκεφτούν βαθύτερα τις αιτίες πίσω από αυτές τις συμπεριφορές.</p> <p><u>Βλέπω:</u> Οι μαθητές παρατηρούν τις εικόνες/το βίντεο και καταγράφουν τις πρώτες τους σκέψεις. Τι είδαν; Ποιες συμπεριφορές τους έκαναν εντύπωση; Τους ζητείται να προσπαθήσουν να ανιχνεύσουν</p>

<p>θύτες.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να αναπτύσσουν δεξιότητες ενσυναίσθησης, κατανοώντας τα συναισθήματα και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τόσο τα θύματα όσο και οι θύτες εκφοβισμού. ➤ να βελτιώσουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες και θα μάθουν να εργάζονται ομαδικά για την επίλυση προβλημάτων. ➤ να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν στρατηγικές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού, βασισμένες στην κατανόηση των αιτίων και των επιπτώσεών του. 	<p>τα αίτια πίσω από αυτές τις συμπεριφορές. Ποιες συνέπειες παρατήρησαν ή υποψιάζονται ότι μπορεί να υπάρχουν;</p> <p><u>Σκέφτομαι:</u> Οι μαθητές στοχάζονται σε δυνάδες για τις αιτίες και τις συνέπειες της σχολικής βίας που παρατήρησαν. Ποιες κοινωνικές ή προσωπικές συνθήκες μπορεί να οδήγησαν τους θύτες στη βία; Πώς επηρεάζονται τα θύματα και ποιες είναι οι μακροπρόθεσμες συνέπειες για αυτά;</p> <p><u>Παρουσιάζω:</u> Οι ομάδες μοιράζονται τα συμπεράσματά τους με την τάξη. Ποιες στρατηγικές υποστήριξης θα μπορούσαν να βοηθήσουν τα θύματα του εκφοβισμού;</p> <p>Βίντεο-σημειώσεις</p> <p>Οι μαθητές παρακολουθούν δύο βίντεο που επικεντρώνεται στα αίτια του εκφοβισμού και στις στρατηγικές αντιμετώπισης.</p> <p>Why do people bully? Own It (youtube.com)</p> <p>Ways to Stop Bullying (youtube.com)</p> <p>Μετά την παρακολούθηση, οι μαθητές καλούνται να κρατήσουν σημειώσεις εστιάζοντας σε ένα από τα παρακάτω θέματα:</p> <p>Τι μάθατε για τα αίτια του εκφοβισμού; Ποιες ήταν οι βασικές κοινωνικές και ψυχολογικές παράμετροι που εντοπίστηκαν;</p> <p>Ποιες στρατηγικές υποστήριξης θα μπορούσαν να βοηθήσουν τα θύματα του</p>
---	--

εκφοβισμού; Πώς μπορεί η κατανόηση των συνεπειών να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερες λύσεις;

Ομάδα Δημιουργίας Χάρτη Αιτίων και Συνεπειών

Οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες για να συλλέξουν πληροφορίες σχετικά με διάφορες αιτίες σχολικής βίας, όπως κοινωνικές συνθήκες, οικογενειακά προβλήματα ή ατομικά χαρακτηριστικά των θυτών και των θυμάτων.

Χρησιμοποιώντας μεγάλο χαρτί ή ψηφιακά εργαλεία, οι ομάδες δημιουργούν έναν χάρτη αιτίων και συνεπειών.

Στο κέντρο του χάρτη τοποθετούν τη βασική μορφή σχολικής βίας (π.χ., εκφοβισμός, βία στο σχολείο).

Από το κέντρο αναδύονται κλαδιά που αντιπροσωπεύουν τις αιτίες (π.χ., οικογενειακή αναστάτωση, κοινωνική απομόνωση).

Κάτω από κάθε αιτία, οι μαθητές καταγράφουν τις συνέπειες της συγκεκριμένης αιτίας (π.χ., συναισθηματική δυσφορία, μειωμένη σχολική απόδοση).

Οι μαθητές προσθέτουν στο χάρτη τμήματα που προτείνουν στρατηγικές παρέμβασης ή δράσεις για την αντιμετώπιση κάθε αιτίας.

Κάθε ομάδα παρουσιάζει τον χάρτη της στην

	<p>τάξη, εξηγώντας τις αιτίες, τις συνέπειες και τις προτεινόμενες λύσεις.(Φύλλο εργασίας 2)</p> <p>Εργαλεία Διαλόγου</p> <p>Εκτιμήστε: Οι μαθητές καλούνται να εκτιμήσουν τις προτάσεις που έχουν κατατεθεί και να προσδιορίσουν ποια φαίνεται να είναι η πιο ρεαλιστική και αποτελεσματική.</p> <p>Επεκτείνετε: Οι μαθητές προσπαθούν να επεκτείνουν τις αρχικές ιδέες τους, προσθέτοντας νέες προτάσεις ή βελτιώνοντας τις υπάρχουσες.</p>
--	---

Εργαστήριο 3^ο : "Εξερευνητές Επίλυσης: Ανακαλύπτουμε Λύσεις στον Εκφοβισμό!"

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Δραστηριότητες – (ενδεικτικές)
<p>Οι μαθητές αναμένεται να:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να διατυπώνουν και να προασπίζονται τις απόψεις τους σχετικά με την παρέμβαση σε καταστάσεις εκφοβισμού, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα 	<p>Ρουτίνα σκέψης: Ισχυρίζομαι, Υποστηρίζω, Ρωτώ / Claim, Support, Question</p> <p>Στήνω: Ο/Η εκπαιδευτικός παρουσιάζει στην τάξη διάφορα σενάρια σχολικού εκφοβισμού, όπου οι μαθητές καλούνται να διατυπώσουν ισχυρισμούς σχετικά με το πώς θα μπορούσαν να παρέμβουν σε αυτές τις καταστάσεις. Κάθε ισχυρισμός πρέπει να υποστηρίζεται από συγκεκριμένα</p>

<p>επιχειρήματα.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να επικοινωνούν αποτελεσματικά τις ιδέες τους, να εργάζονται σε ομάδες για την ανάπτυξη στρατηγικών και να συμμετέχουν σε εποικοδομητικές συζητήσεις. ➤ να αναγνωρίζουν τους ρόλους στη σύγκρουση. ➤ να κατανοούν καλύτερα τις εμπειρίες άλλων. ➤ να εφαρμόζουν καινοτόμες στρατηγικές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. 	<p>επιχειρήματα και οι μαθητές ενθαρρύνονται να θέτουν ερωτήματα που θα τους βοηθήσουν να διευρύνουν την κατανόησή τους για την κατάσταση.</p> <p><u>Ισχυρίζομαι:</u> Οι μαθητές διατυπώνουν έναν ισχυρισμό για το πώς θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί μια συγκεκριμένη κατάσταση εκφοβισμού.</p> <p><u>Υποστηρίζω:</u> Οι μαθητές υποστηρίζουν τον ισχυρισμό τους με επιχειρήματα, βασιζόμενοι σε όσα έχουν μάθει στα προηγούμενα εργαστήρια.</p> <p><u>Ρωτώ:</u> Οι μαθητές θέτουν ερωτήματα στους συμμαθητές τους σχετικά με τον ισχυρισμό και τα επιχειρήματά τους, ενθαρρύνοντας την κριτική σκέψη και τον διάλογο.</p> <p><u>Συζήτηση:</u> Συζητούν τις διαφορετικές απόψεις και καταλήγουν σε συλλογικά συμπεράσματα για την καλύτερη παρέμβαση σε καταστάσεις εκφοβισμού.</p> <p>Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν έναν κοινόχρηστο ψηφιακό πίνακα στο Padlet για να καταγράφουν τους ισχυρισμούς, τα επιχειρήματά τους και τις ερωτήσεις τους σε σχέση με τα σενάρια σχολικού εκφοβισμού που παρουσιάζονται.</p> <p>Επιπλέον, οι μαθητές μπορούν να σχολιάζουν τις δημοσιεύσεις των άλλων, να θέτουν ερωτήματα, ή να υποστηρίζουν και να επεκτείνουν τις ιδέες που έχουν ήδη</p>
--	--

καταγραφεί.

Βίντεο-σημειώσεις

Οι μαθητές παρακολουθούν ένα βίντεο που παρουσιάζει επιτυχημένες παρεμβάσεις σε καταστάσεις σχολικού εκφοβισμού.

[How to Stop Bullying! Examples & and Best Solutions \(For Students\) \(youtube.com\)](https://www.youtube.com/watch?v=...)

Μετά την προβολή, οι μαθητές καλούνται να κρατήσουν σημειώσεις με βάση τα παρακάτω ερωτήματα:

Ποια παρέμβαση σας φάνηκε πιο αποτελεσματική και γιατί;

Ποιες προκλήσεις μπορεί να αντιμετωπίσουν οι μαθητές όταν παρεμβαίνουν σε καταστάσεις εκφοβισμού;

Πώς μπορείτε να εφαρμόσετε αυτές τις στρατηγικές στο δικό σας σχολικό περιβάλλον;

Τι μάθατε από το βίντεο που θα μπορούσε να αλλάξει τον τρόπο που σκέφτεστε για τον εκφοβισμό;

Οι σημειώσεις συλλέγονται και αναδιανέμονται τυχαία, με τους μαθητές να διαβάζουν μεγαλόφωνα τις κάρτες που έλαβαν και να ακολουθεί συζήτηση για τις διαφορετικές απόψεις. (Φύλλο εργασίας 3)

Εργαλεία Διαλόγου

Ψαλιδίστε και Συνδέστε: Οι μαθητές

	<p>σημειώνουν ή κόβουν και επικολλούν φράσεις από τις συζητήσεις και τα σενάρια που αντιμετώπισαν. Στη συνέχεια, συνδέουν αυτές τις φράσεις με τις δικές τους εμπειρίες ή γνώσεις για τη διαχείριση συγκρούσεων, ενισχύοντας την προσωπική σύνδεση με το θέμα.</p> <p>Ονομάστε: Οι μαθητές καταγράφουν στρατηγικές που θεωρούν σημαντικές για την παρέμβαση σε περιπτώσεις σχολικού εκφοβισμού και τις παρουσιάζουν σε ένα κοινόχρηστο ψηφιακό εργαλείο ή σε χαρτόνι ανακοινώσεων.</p>
--	---

Εργαστήριο 4^ο: "Η Μάχη για το Χαμόγελο: Δημιουργούμε ένα Φιλικό Σχολείο"

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Δραστηριότητες – (ενδεικτικές)
<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να αναγνωρίζουν και να περιγράφουν διαφορετικούς ρόλους και οπτικές γωνίες εντός της σχολικής κοινότητας σχετικά με τη σχολική βία-σχολικό εκφοβισμό. ➤ Να κατανοούν τα συναισθήματα και τις ανάγκες των άλλων. ➤ να συμβάλλουν ενεργά στη δημιουργία ενός 	<p>Ρουτίνα σκέψης: Ο Κύκλος των Οπτικών / Circle of Viewpoints</p> <p><u>Στήνω:</u> Ο/Η εκπαιδευτικός παρουσιάζει στους μαθητές μια κατάσταση σχολικής βίας-σχολικού εκφοβισμού από διάφορες οπτικές γωνίες (θύμα, θύτης, παρατηρητές, εκπαιδευτικοί, γονείς). Οι μαθητές καλούνται να επιλέξουν μια από αυτές τις οπτικές και να αναλύσουν τη θέση και τα συναισθήματα του ατόμου που εκπροσωπούν.</p> <p><u>Παρουσιάζω:</u> Κάθε μαθητής/τρια παρουσιάζει την οπτική γωνία που ανέλαβε, εξηγώντας πώς μπορεί να νιώθει το άτομο, ποιες είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει και τι θα</p>

<p>θετικού σχολικού κλίματος, ενισχύοντας τις αξίες του σεβασμού, της συνεργασίας και της υποστήριξης μεταξύ τους.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να αναπτύξουν και θα εφαρμόσουν στρατηγικές για τη βελτίωση της σχολικής εμπειρίας, αναγνωρίζοντας προβλήματα και προτείνοντας ρεαλιστικές λύσεις. ➤ να επιδεικνύουν υπευθυνότητα αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες για την υποστήριξη και τη βελτίωση της σχολικής κοινότητας. ➤ να αναπτύξουν κριτική σκέψη, αναλύοντας θέματα και προβλήματα μέσα από πολλαπλές οπτικές γωνίες και προσδιορίζοντας τις πιο κατάλληλες λύσεις. 	<p>μπορούσε να κάνει για να αλλάξει την κατάσταση.</p> <p><u>Συζήτηση στην Τάξη:</u> Μετά τις παρουσιάσεις, οι μαθητές συζητούν για τις διαφορετικές οπτικές γωνίες και εξετάζουν πώς μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία ενός θετικού σχολικού κλίματος. Η συζήτηση επικεντρώνεται στη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων μερών για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του εκφοβισμού.</p> <p><u>Σύνοψη:</u> Οι μαθητές καλούνται να συνοψίσουν τα συμπεράσματά τους και να διατυπώσουν συγκεκριμένες προτάσεις για τη βελτίωση του σχολικού κλίματος.</p> <p>Εναλλακτικά, οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν το Google Jamboard για να καταγράψουν και να παρουσιάσουν τις διαφορετικές οπτικές γωνίες της κατάστασης σχολικού εκφοβισμού. Κάθε μαθητής ή ομάδα μπορεί να δημιουργήσει μια δική του "σελίδα" στον πίνακα του Jamboard, όπου θα αναλύει την οπτική γωνία που επέλεξε (π.χ., θύμα, θύτης, παρατηρητής).</p> <p>Θεατρικό Δρώμενο Ρόλων (Role-Playing)</p> <p>Στήσιμο Δραστηριότητας:</p> <p>Διαχωρισμός σε Ομάδες: Οι μαθητές χωρίζονται σε μικρές ομάδες (3-4 άτομα). Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να δημιουργήσει και να παρουσιάσει ένα μικρό θεατρικό δρώμενο βασισμένο σε μια κατάσταση</p>
---	--

σχολικού εκφοβισμού.

Διανομή Ρόλων: Σε κάθε δρώμενο, οι μαθητές θα υποδυθούν διαφορετικούς ρόλους, όπως το θύμα, τον θύτη, τον παρατηρητή, τον εκπαιδευτικό ή τον γονέα. Οι μαθητές πρέπει να αναπτύξουν το διάλογο και τις αντιδράσεις τους βάσει των συναισθημάτων και των αντιλήψεων του χαρακτήρα που υποδύονται.

Σενάριο και Ανάπτυξη Κατάστασης: Οι μαθητές δημιουργούν ένα σενάριο που παρουσιάζει μια κατάσταση εκφοβισμού και αναπτύσσουν τις αντιδράσεις των χαρακτήρων. Το σενάριο πρέπει να περιλαμβάνει την κλιμάκωση της κατάστασης, την αντιμετώπιση από τους εμπλεκόμενους, και ιδανικά, την επίλυση της σύγκρουσης. (Φύλλο εργασίας 4)

Εργαλεία Διαλόγου

Παρατηρήστε και Επεκτείνετε: Οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν τις στρατηγικές που χρησιμοποίησαν οι άλλες ομάδες στα δρώμενά του και ποιες στρατηγικές θα μπορούσαν να επεκταθούν ή να βελτιωθούν για καλύτερα αποτελέσματα;

Πείτε την Άποψή σας: Οι μαθητές εκφράζουν την άποψή τους και προτείνουν νέες ιδέες για το πώς θα μπορούσαν οι χαρακτήρες να αντιμετωπίσουν την κατάσταση ή πώς μπορεί να εξελιχθεί η σύγκρουση.

Εργαστήριο 5^ο : Δημιουργούμε το Δίκτυο Δύναμης: Η Ομάδα Υποστήριξης του Σχολείου!"

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Δραστηριότητες – (ενδεικτικές)
<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται να:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να αναγνωρίζουν και να κατανοούν τα διάφορα μέρη ενός δικτύου υποστήριξης και να περιγράφουν τους ρόλους και τις ευθύνες των ανθρώπων που συμμετέχουν σε αυτό. ➤ να αναλύουν πώς οι διαφορετικοί ρόλοι στο δίκτυο αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλεπιδρούν για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού. ➤ να αναπτύξουν στρατηγικές για τη δημιουργία ή την ενίσχυση ενός δικτύου υποστήριξης στο σχολείο τους, προτείνοντας πρακτικές λύσεις για την υποστήριξη των θυμάτων και την 	<p>Ρουτίνα σκέψης: "Βλέπω - Σκέφτομαι - Αναρωτιέμαι"</p> <p><u>Στήνω:</u> Ο/Η εκπαιδευτικός παρουσιάζει ένα παράδειγμα δικτύου υποστήριξης εντός του σχολείου, το οποίο περιλαμβάνει διάφορα άτομα και ρόλους (μαθητές, εκπαιδευτικοί, γονείς, ειδικοί). Οι μαθητές καλούνται να αναλύσουν το παράδειγμα και να εντοπίσουν τα διάφορα μέρη του δικτύου, τους ανθρώπους που εμπλέκονται και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους.</p> <p><u>Παρατηρώ και Αναλύω:</u> Οι μαθητές αναλύουν πώς οι διαφορετικοί άνθρωποι στο δίκτυο υποστήριξης μπορούν να συνεργαστούν για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. Αναγνωρίζουν τους ρόλους και τις ευθύνες κάθε ατόμου στο δίκτυο και πώς αυτοί οι ρόλοι αλληλοσυμπληρώνονται.</p> <p><u>Συζητώ και Προτείνω:</u> Με βάση την ανάλυση, οι μαθητές συζητούν σε ομάδες πώς μπορούν να δημιουργήσουν ή να ενισχύσουν ένα δίκτυο υποστήριξης στο σχολείο τους. Οι προτάσεις τους θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν τη συνεργασία μεταξύ μαθητών, εκπαιδευτικών και γονέων, καθώς και την εισαγωγή νέων τρόπων υποστήριξης για τα θύματα του εκφοβισμού.</p>

<p>πρόληψη της βίας.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να παρουσιάζουν τις προτάσεις τους και θα καταγράφουν τις καλύτερες ιδέες σε ένα συλλογικό σχέδιο δράσης, ενισχύοντας τη συνεργασία και τη συμμετοχή της σχολικής κοινότητας. ➤ να βελτιώσουν τις δεξιότητες κριτικής σκέψης και συνεργασίας μέσω της συζήτησης και της ανάλυσης των προτάσεων τους και των άλλων ομάδων. ➤ να προωθήσουν την ενεργή συμμετοχή γονέων. 	<p><u>Παρουσιάζω:</u> Οι ομάδες παρουσιάζουν τις προτάσεις τους στην τάξη και καταγράφουν τις καλύτερες ιδέες σε έναν πίνακα ή ψηφιακή πλατφόρμα, ώστε να δημιουργηθεί ένα συλλογικό σχέδιο δράσης.</p> <p>Εναλλακτικά, δημιουργήστε ένα νέο Google Form και προσθέστε ερωτήσεις που σχετίζονται με το θέμα, π.χ. "Ποιες είναι οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα θύματα σχολικού εκφοβισμού;" ή "Ποιες στρατηγικές υποστήριξης θεωρείτε πιο αποτελεσματικές;". Μοιράστε το Google Form στους μαθητές και ζητήστε τους να απαντήσουν στις ερωτήσεις. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, κλίμακες αξιολόγησης, και ανοικτές ερωτήσεις για να λάβετε ποικιλία δεδομένων</p> <p>Ομάδες Δημιουργίας Δικτύων</p> <p>Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν να σχεδιάσουν ένα δίκτυο υποστήριξης που θα λειτουργήσει στο σχολείο τους. Το δίκτυο αυτό μπορεί να περιλαμβάνει:</p> <p>Ομάδες υποστήριξης μαθητών: Μαθητές που προσφέρουν βοήθεια σε συμμαθητές που βιώνουν εκφοβισμό.</p> <p>Συνεργασία με εκπαιδευτικούς: Οι μαθητές αναλαμβάνουν να ενημερώνουν και να συνεργάζονται με τους εκπαιδευτικούς για την αναγνώριση και την αντιμετώπιση</p>
---	---

	<p>περιστατικών εκφοβισμού.</p> <p>Συμμετοχή γονέων και κοινοτικών φορέων: Οι μαθητές προτείνουν τρόπους για την ενεργό εμπλοκή των γονέων και της ευρύτερης κοινότητας στο δίκτυο υποστήριξης.</p> <p>Οι ομάδες παρουσιάζουν τα σχέδιά τους στην τάξη και επιλέγονται οι καλύτερες ιδέες για υλοποίηση.(Φύλλο εργασίας 5)</p> <p>Εργαλεία Διαλόγου</p> <p>Συνδέστε και Επεκτείνετε: Οι μαθητές καλούνται να συνδέσουν τις προτάσεις τους με τις πραγματικές ανάγκες του σχολείου και να επεκτείνουν τις ιδέες τους με βάση τις προκλήσεις που αναγνωρίστηκαν.</p> <p>Πείτε την Άποψή σας: Οι μαθητές εκφράζουν την άποψή τους για τις προτάσεις των άλλων ομάδων, αναδεικνύοντας τα δυνατά σημεία και τις πιθανές δυσκολίες.</p>
<p>Εργαστήριο 6° : "Δράση και Υποστήριξη: Χτίζουμε Μαζί Ένα Σχολείο Χωρίς Βία και Εκφοβισμό!</p>	
<p>Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα</p>	<p>Δραστηριότητες – (ενδεικτικές)</p>
<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται να:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να αναγνωρίζουν τις ανάγκες για πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού και θα αναπτύξουν στρατηγικές 	<p>Ρουτίνα σκέψης: Βλέπω, Αισθάνομαι,Σκέφτομαι, Αναρωτιέμαι / See, Feel,Think, Wonder</p> <p>Στήνω: Ο/Η εκπαιδευτικός παρουσιάζει στην τάξη μια εικόνα ή ένα σενάριο που δείχνει μια κατάσταση στο σχολείο όπου υπάρχει πιθανότητα εκφοβισμού (π.χ., ένα παιδί που</p>

<p>για την αποτροπή του.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να αναπτύξουν δεξιότητες για την υποστήριξη των συμμαθητών τους που αντιμετωπίζουν εκφοβισμό, προωθώντας την αλληλεγγύη και την ενσυναίσθηση. ➤ να συνεργάζονται σε ομάδες για την ανάπτυξη δράσεων που προάγουν την πρόληψη και την υποστήριξη, ενισχύοντας την ομαδικότητα και την κοινωνική συνοχή. ➤ να αναλύουν τα δεδομένα και τις προτάσεις τους με κριτικό τρόπο, βελτιώνοντας τις στρατηγικές τους για την πρόληψη του εκφοβισμού. ➤ να κατανοούν τη σημασία της κοινωνικής ευθύνης και της ενεργής συμμετοχής τους στην πρόληψη του εκφοβισμού στο σχολείο. ➤ να εξασκηθούν στην 	<p>είναι μόνο του, άλλοι μαθητές που το αποφεύγουν).</p> <p><u>Βλέπω:</u> Οι μαθητές Τι παρατηρούν στην εικόνα/σενάριο; Τι σημάδια εκφοβισμού ή απομόνωσης εντοπίζουν;</p> <p><u>Αισθάνομαι:</u> Πώς σας κάνει να αισθάνεται η κατάσταση που παρατηρείτε; Ποιες συναισθηματικές αντιδράσεις προκύπτουν;</p> <p><u>Σκέφτομαι:</u> Οι μαθητές σκέφτονται για το τι μπορεί να συμβεί αν δεν υπάρξει παρέμβαση; Ποιοι είναι οι ρόλοι των παρατηρητών;</p> <p><u>Αναρωτιέμαι:</u> Ποιες ενέργειες θα μπορούσαν να προλάβουν τον εκφοβισμό σε αυτή την περίπτωση;</p> <p><u>Συζητώ:</u> Οι μαθητές συζητούν τις σκέψεις τους σε ομάδες και προτείνουν προληπτικές δράσεις.</p> <p><u>Παρουσιάζω:</u> Οι ομάδες μοιράζονται τα συμπεράσματά τους με την τάξη, αναπτύσσοντας ένα σχέδιο δράσης για την υποστήριξη των θυμάτων και την πρόληψη του εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον. (Φύλλο εργασίας 6)</p> <p>Ομάδες Υποστήριξης</p> <p>Οι μαθητές δημιουργούν ομάδες υποστήριξης, οι οποίες έχουν ως στόχο την ανάπτυξη δράσεων που θα προάγουν την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού στο σχολείο. Κάθε ομάδα καλείται να σχεδιάσει</p>
---	--

επικοινωνία των ιδεών τους, προωθώντας ένα σαφές και υποστηρικτικό μήνυμα κατά του εκφοβισμού.

➤ να αναγνωρίζουν τη σημασία των προσωπικών ενεργειών στην υποστήριξη των άλλων.

➤ να ενισχύσουν τη δημιουργικότητα τους, ενθαρρύνοντας την καινοτομία και την πρωτοτυπία στη διαδικασία παραγωγής ιδεών και περιεχομένου.

ένα πρόγραμμα πρόληψης, το οποίο μπορεί να περιλαμβάνει:

- Εκπαιδευτικές δραστηριότητες για την ενημέρωση των μαθητών σχετικά με τον εκφοβισμό.
- Δημιουργία αφισών και άλλων οπτικών μέσων που θα προωθούν μηνύματα κατά του εκφοβισμού με τη χρήση του **canvas**. Μπορούν να σχεδιάσουν αφίσες και φυλλάδια που περιέχουν μηνύματα υποστήριξης, πληροφορίες για το πώς να αναγνωρίζουν και να αντιμετωπίζουν τον εκφοβισμό, καθώς και προτάσεις για την προώθηση ενός ασφαλούς και υποστηρικτικού σχολικού περιβάλλοντος.
- Σε συνεργασία με τον δήμο και τους τοπικούς συλλόγους, οργανώστε μια εκδήλωση ή ημέρα δράσης για την πρόληψη του εκφοβισμού στο σχολείο ή ακόμα και σε κεντρικό σημείο της πόλης. Η εκδήλωση μπορεί να περιλαμβάνει τις δημιουργικές δράσεις των μαθητών, ενημερωτικά περίπτερα, ομιλίες και συμμετοχή του κοινού.

Εργαλεία Διαλόγου

Εκτιμήστε: Οι μαθητές καλούνται να εκτιμήσουν τις δράσεις που προτείνονται για την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού. Ποια δράση θεωρούν πιο αποτελεσματική και γιατί;

	<p>Επεκτείνετε: Οι μαθητές προσπαθούν να επεκτείνουν τις αρχικές ιδέες τους, προσθέτοντας νέες προτάσεις ή βελτιώνοντας τις υπάρχουσες.</p>
<p>Εργαστήριο 7° : "Δημιουργία Ψηφιακών Δικτύων για Ένα Χωριό Υποστήριξης"</p>	
<p>Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα</p>	<p>Δραστηριότητες – (ενδεικτικές)</p>
<p>Οι μαθητές/τριες αναμένεται:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ να αναπτύξουν ψηφιακές δεξιότητες. ➤ να σχεδιάζουν και να αναπτύσσουν εκπαιδευτικό περιεχόμενο που να είναι κατανοητό, ελκυστικό και προσαρμοσμένο στις ανάγκες των συμμαθητών τους. ➤ να ενισχύσουν τη δημιουργικότητα τους, ενθαρρύνοντας την καινοτομία και την πρωτοτυπία στη διαδικασία παραγωγής ιδεών και περιεχομένου. ➤ θα καλλιεργήσουν κριτική σκέψη, μαθαίνοντας να αναλύουν, να αξιολογούν και να συνθέτουν 	<p>Ρουτίνα Σκέψης: "Βλέπω – Σκέφτομαι – Αναρωτιέμαι"</p> <p><u>Στήνω:</u> Οι μαθητές αναλαμβάνουν να δημιουργήσουν ένα ψηφιακό δίκτυο υποστήριξης που θα βοηθήσει τους συμμαθητές τους να αντιμετωπίσουν τον σχολικό εκφοβισμό, να ενημερωθούν για τα δικαιώματά τους και να βρουν υποστήριξη. Τα εργαλεία αυτά μπορούν να περιλαμβάνουν ψηφιακές αφίσες, διαδραστικούς οδηγούς, ακόμα και ψηφιακά κόμικς ή παιχνίδια.</p> <p><u>Βλέπω:</u> Παρατηρήστε τα υπάρχοντα εργαλεία και πηγές που χρησιμοποιούνται για την υποστήριξη των μαθητών, όπως ψηφιακές αφίσες, διαδραστικούς οδηγούς, ή παιχνίδια.</p> <p><u>Σκέφτομαι:</u> Σκεφτείτε ποιες λειτουργίες και χαρακτηριστικά θα μπορούσαν να κάνουν το νέο ψηφιακό δίκτυο πιο αποτελεσματικό και ελκυστικό για τους μαθητές.</p> <p><u>Αναρωτιέμαι:</u> Αναρωτηθείτε για</p>

<p>πληροφορίες για να καταλήγουν σε λογικά συμπεράσματα και δημιουργικές λύσεις.</p> <p>➤ να αναπτύξουν δεξιότητες ομαδικής εργασίας, επιδεικνύοντας τη δυνατότητα να συνεργάζονται αποτελεσματικά με άλλους για την επίτευξη κοινών στόχων και την παραγωγή συλλογικού έργου.</p>	<p>εναλλακτικές προσεγγίσεις ή καινοτόμες ιδέες που θα μπορούσαν να ενσωματωθούν στο ψηφιακό δίκτυο. Τι θα συνέβαινε αν χρησιμοποιούσατε νέες τεχνολογίες ή μεθόδους που δεν έχουν εφαρμοστεί ακόμα;(Φύλλο εργασίας 7)</p> <p>Διαδικασία:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Επιλογή Ψηφιακών Εργαλείων: Οι μαθητές επιλέγουν εύχρηστα ψηφιακά εργαλεία κατάλληλα για παιδιά δημοτικού, όπως το Pixton για τη δημιουργία κόμικς, το Kahoot! για διαδραστικά κουίζ, και το StoryJumper για τη δημιουργία ψηφιακών βιβλίων. 2. Δημιουργία Περιεχομένου: Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και δημιουργούν περιεχόμενο που προωθεί την ενημέρωση για τη σχολική βία-σχολικό εκφοβισμό. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει ψηφιακές αφίσες που αναδεικνύουν τις συνέπειες του εκφοβισμού, κόμικς που περιγράφουν σενάρια αντιμετώπισης του εκφοβισμού, ή διαδραστικά κουίζ που βοηθούν τους μαθητές να κατανοήσουν καλύτερα το φαινόμενο. 3. Προσθήκη Διαδραστικών Στοιχείων: Οι μαθητές ενσωματώνουν διαδραστικά στοιχεία στα ψηφιακά εργαλεία τους, όπως ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, παιχνίδια ρόλων (role-playing) και σενάρια
--	--

	<p>που προσκαλούν τους συμμαθητές τους να αναλάβουν δράση.</p> <p>4. Αξιολόγηση και Ανατροφοδότηση: Οι ομάδες παρουσιάζουν τα ψηφιακά εργαλεία τους στους υπόλοιπους μαθητές για ανατροφοδότηση και βελτίωση πριν τα διαθέσουν στη σχολική κοινότητα.</p> <p><u>Διάδοση:</u> Τα τελικά ψηφιακά εργαλεία κοινοποιούνται μέσω της σχολικής ιστοσελίδας ή άλλων ψηφιακών μέσων, ώστε να είναι προσβάσιμα από όλους τους μαθητές.</p> <p>Εργαλεία Διαλόγου</p> <p>Εκτίμηστε Οι μαθητές σχολιάζουν τις στρατηγικές και τις προτάσεις που έχουν παρουσιαστεί.</p> <p>Επέκτεινετε Οι μαθητές περιγράφουν πώς οι προτάσεις ή οι στρατηγικές θα μπορούσαν να επεκταθούν ή να βελτιωθούν.</p>
--	--

3.3 Προτάσεις αξιολόγησης

ΦΥΛΛΑ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΤΡΙΑ

(γράφω σε κάθε σειρά από το 1-4 τι μπορώ να κάνω μετά την ολοκλήρωση της μαθησιακής αποστολής)

1.Αποτίμηση Δεξιοτήτων « Ενσυναίσθησης και Κοινωνικής Υπευθυνότητας»

Δεξιότητες Κοινωνικής Ευθύνης και Ενσυναίσθησης	1 (αρχόμενη)	2 (αναπτυσσόμενη)	3 (ικανοποιητική)	4 (εξαιρετική)
Αντίληψη συναισθημάτων των άλλων				
Ανάπτυξη της ικανότητας να στηρίζω τους συμμαθητές μου				
Προθυμία να βοηθήσω όσους αντιμετωπίζουν δυσκολίες				
Διάθεση για ενίσχυση της σχολικής κοινότητας				
Εμπλοκή σε δράσεις πρόληψης και αντιμετώπισης εκφοβισμού				
Κατανόηση των επιπτώσεων του εκφοβισμού στη σχολική κοινότητα				

2.Αποτίμηση δεξιοτήτων «Συνεργασίας»

Δείκτες δεξιοτήτων συνεργασίας	Συνεργάστηκα	Συνέβαλα	Διεκπεραίωσα Ρόλους	Υποστήριξα την Ομάδα
Οργάνωσα δράσεις ευαισθητοποίησης				
Επικοινωνώθησα ιδέες και προτάσεις στην ομάδα				
Κατάφερα να κινητοποιήσω τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας				
Υποστήριξα τους συμμαθητές μου στις δράσεις κατά του εκφοβισμού				
Ανέλαβα ρόλους για την επιτυχή υλοποίηση των δράσεων				
Σεβάστηκα τις ιδέες και τις συνεισφορές των άλλων ομάδων				

3.Αποτίμηση δεξιοτήτων « Κριτικής Σκέψης»

Δείκτες δεξιοτήτων κριτικής σκέψης	1 (αρχόμενη)	2 (αναπτυσσόμενη)	3 (ικανοποιητική)	4 (εξαιρετική)
Μπορώ να αναγνωρίζω και να ορίζω το σχολικό εκφοβισμό				
Μπορώ να αναλύω τις αιτίες και τις επιπτώσεις του σχολικού εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον				
Μπορώ να αξιολογώ την αποτελεσματικότητα των στρατηγικών παρέμβασης κατά του σχολικού εκφοβισμού				
Μπορώ να προτείνω ρεαλιστικές λύσεις για την καταπολέμηση της σχολικής βίας-σχολικού εκφοβισμού στο σχολείο τους				
Μπορώ να αξιολογώ και να προσαρμόζω στρατηγικές με βάση την ανατροφοδότηση και την εξέλιξη της κατάστασης				

4. Εργαλεία διαλόγου και αξιολόγηση δεξιοτήτων

Δείκτες δεξιοτήτων επικοινωνίας	παρατηρώ	εκτιμώ	επεκτείνω	ονομάζω	προκαλώ συζήτηση	διατυπώνω άποψη	ρωτώ	συνδέω	ψαλιδίζω
Κατανόηση και αναγνώριση του σχολικού εκφοβισμού									
Στρατηγικές αντιμετώπισης και υποστήριξης θυμάτων									
Ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και εμπιστοσύνης									
Δημιουργία υποστηρικτικού σχολικού κλίματος									
Ανάπτυξη στρατηγικών πρόληψης εκφοβισμού									
Διαχείριση και επίλυση συγκρούσεων									

1β. Περιγραφική αποτίμηση

Συλλέγονται συμπεράσματα για την συνολική πορεία του εργαστηρίου, την επίτευξη των στόχων του, τις δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν, τις διαδικασίες που

ακολουθήθηκαν και το σχετικό υλικό, όπως αυτά αξιολογούνται από τους μαθητές/τριες στο τέλος του εργαστηρίου.

--

ΦΥΛΛΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΜΑΘΗΤΗ

Δείκτες αξιολόγησης	1 (αρχόμενη)	2 (αναπτυσσόμενη)	3 (ικανοποιητική)	4 (εξαιρετική)
Ενεργή συμμετοχή στις δραστηριότητες και συζητήσεις του εργαστηρίου.				
Κατανόηση και γνώση του θέματος του σχολικού εκφοβισμού, όπως εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου.				
Ικανότητα να εκφράζει τις απόψεις του με				

σαφήνεια, να ακούει και να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στους άλλους.				
Ικανότητα συνεργασίας με τους συμμαθητές του και αποτελεσματική συμμετοχή στις ομαδικές δραστηριότητες.				
Ικανότητα να αναλύει καταστάσεις και να προτείνουν λύσεις ή εναλλακτικές προσεγγίσεις σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό.				
Ικανότητα να εφαρμόζει τις γνώσεις που απέκτησε από το εργαστήριο σε ρεαλιστικές καταστάσεις ή παραδείγματα.				

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΝΟΨΗ

4.1 Κριτική επισκόπηση

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στην ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου εργαστηρίου δεξιοτήτων με αντικείμενο τη σχολική βία και τον εκφοβισμό, αξιοποιώντας σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους και τεχνικές, όπως αυτές προτείνονται από το πρόγραμμα Project Zero του Harvard. Η χρήση των "Thinking Routines" και των εργαλείων διαλόγου αποτέλεσε τον κεντρικό πυλώνα για την ανάπτυξη του εργαστηρίου, με στόχο να ενισχυθεί η κριτική σκέψη, η συνεργασία, η ενσυναίσθηση και η κοινωνική ευαισθητοποίηση των μαθητών. Η εργασία βασίζεται σε μια σειρά από θεωρητικές και πρακτικές προσεγγίσεις που συνδέουν την εκπαίδευση με την ψυχολογία, την κοινωνιολογία και την παιδαγωγική. Η υλοποίηση του εργαστηρίου επιχειρεί να αντιμετωπίσει τη σχολική βία όχι μόνο ως μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά ως κοινωνικό πρόβλημα που απαιτεί ολιστική προσέγγιση και συνεργασία όλων των μελών της σχολικής κοινότητας.

Στο πλαίσιο των δράσεων κατά του εκφοβισμού, οι δραστηριότητες που εφαρμόζονται στα εργαστήρια αναδεικνύονται ως καίριες στρατηγικές για την προώθηση της ενσυναίσθησης, της αλληλεγγύης και της συναισθηματικής ωρίμανσης των μαθητών. Αυτές οι δραστηριότητες βασίζονται σε μεθόδους που ενισχύουν την κατανόηση και διαχείριση των συναισθημάτων, την ανάπτυξη θετικών κοινωνικών δεξιοτήτων και τη μείωση των επιθετικών συμπεριφορών. Η αποτελεσματικότητά τους έχει επιβεβαιωθεί από πολλές μελέτες, που δείχνουν ότι τέτοιες προσεγγίσεις συμβάλλουν στη δημιουργία ενός θετικού σχολικού κλίματος και στην πρόληψη του εκφοβισμού.

Μία από τις κύριες δραστηριότητες των εργαστηρίων είναι η χρήση εικόνων για την αναγνώριση και διαχείριση των συναισθημάτων. Τα παιδιά καλούνται να αναγνωρίσουν και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, μια πρακτική που ενισχύει την ενσυναίσθηση και την κατανόηση της συναισθηματικής κατάστασης των άλλων. Μέσω αυτής της διαδικασίας, τα παιδιά μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα συναισθήματά τους και των άλλων, γεγονός που συμβάλλει στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και στη μείωση των συγκρούσεων. Η αναγνώριση και διαχείριση των συναισθημάτων συμβάλλει στην ενίσχυση των σχέσεων των μαθητών και στη δημιουργία ενός θετικού σχολικού κλίματος. Η εκπαίδευση σε κοινωνικο-συναισθηματικές δεξιότητες μειώνει τις επιθετικές

συμπεριφορές, καθώς τα παιδιά μαθαίνουν να ελέγχουν καλύτερα τα συναισθήματά τους και να ανταποκρίνονται θετικά στις κοινωνικές καταστάσεις.

Μια ακόμη καίρια δραστηριότητα που εφαρμόζεται στα εργαστήρια είναι τα παιχνίδια ρόλων, όπου οι μαθητές αναλαμβάνουν ρόλους όπως το θύμα, ο θύτης ή ο παρατηρητής. Αυτή η δραστηριότητα προσφέρει στους μαθητές την ευκαιρία να κατανοήσουν βαθύτερα τις συνέπειες του εκφοβισμού, τόσο για τα άτομα που εμπλέκονται όσο και για την ευρύτερη σχολική κοινότητα. Τα παιχνίδια ρόλων έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα αποτελεσματικά, διότι επιτρέπουν στους μαθητές να εξετάσουν καταστάσεις από διαφορετικές οπτικές γωνίες και να αντιληφθούν πώς η συμπεριφορά τους μπορεί να επηρεάσει τους άλλους. Οι μαθητές που συμμετέχουν σε τέτοιου είδους δραστηριότητες αναπτύσσουν μεγαλύτερη ενσυναίσθηση, ενώ η προθυμία τους να παρέμβουν θετικά σε περιπτώσεις εκφοβισμού αυξάνεται. Επιπλέον, αυτή η τεχνική βοηθά τους μαθητές να αποκτήσουν πρακτικές δεξιότητες για την αντιμετώπιση καταστάσεων εκφοβισμού και τη διατήρηση θετικών σχέσεων με τους συνομηλίκους τους.

Οι συζητήσεις γύρω από τη συμπεριφορά των μαθητών αποτελούν μια ακόμη σημαντική δραστηριότητα των εργαστηρίων, που επιτρέπει στους μαθητές να αναλύσουν και να συζητήσουν περιστατικά εκφοβισμού και άλλες αρνητικές συμπεριφορές. Μέσα από αυτές τις συζητήσεις, οι μαθητές ενθαρρύνονται να σκεφτούν τις συνέπειες των πράξεών τους και να αναπτύξουν στρατηγικές για τη βελτίωση της συμπεριφοράς τους. Οι συζητήσεις ενισχύουν την αίσθηση κοινότητας και αλληλεγγύης μεταξύ των μαθητών, μειώνοντας τα περιστατικά εκφοβισμού.

Ακόμη, η προώθηση της ομαδικότητας μέσω συνεργατικών δραστηριοτήτων συμβάλλει στη δημιουργία ενός θετικού κλίματος στην τάξη. Οι μαθητές, μέσα από αυτές τις δραστηριότητες, αναπτύσσουν στενότερες σχέσεις και μαθαίνουν να συνεργάζονται, ενισχύοντας τη συνοχή της ομάδας. Οι συνεργατικές δραστηριότητες θεωρούνται αποτελεσματικές επειδή βοηθούν τους μαθητές να αισθάνονται μέρος μιας ευρύτερης κοινότητας, όπου η αλληλοϋποστήριξη και η αλληλεγγύη ενισχύονται.

Η αξιολόγηση των δραστηριοτήτων αποτελεί, επίσης, σημαντικό συστατικό στοιχείο της συνολικής προσέγγισης του εργαστηρίου. Η συστηματική αξιολόγηση της απόδοσης των μαθητών και η παρακολούθηση της προόδου τους προσφέρουν κρίσιμα δεδομένα για την αποτελεσματικότητα του προγράμματος. Μέσω της αξιολόγησης, διαπιστώνεται αν

οι στρατηγικές που εφαρμόζονται είναι αποδοτικές και αν οι μαθητές αναπτύσσουν τις απαιτούμενες δεξιότητες για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού.

Παρά τη μεθοδική όμως προσέγγιση που ακολουθήθηκε στην ανάπτυξη του εργαστηρίου, δεν παραλείπονται οι κριτικές παρατηρήσεις για ορισμένα ζητήματα που προέκυψαν κατά τη διαδικασία σχεδιασμού και εφαρμογής. Ένα από τα κυριότερα ζητήματα που αναδείχθηκαν είναι η ανάγκη για μεγαλύτερη ευελιξία στην προσαρμογή των τεχνικών και των δραστηριοτήτων στις διαφορετικές ανάγκες των μαθητών. Παρότι οι "Thinking Routines" του Harvard προσφέρουν σημαντικά πλεονεκτήματα στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, η εφαρμογή τους ενδέχεται να είναι απαιτητική για μαθητές με χαμηλότερο επίπεδο κοινωνικών δεξιοτήτων ή γνωστικών ικανοτήτων. Επομένως, η διαρκής προσαρμογή και διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων είναι απαραίτητη για την επίτευξη των μαθησιακών στόχων. Επιπλέον, η συμμετοχή και η αφοσίωση των μαθητών εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα του εκπαιδευτικού να ενθαρρύνει την ενεργή συμμετοχή και να διαχειριστεί τις δυναμικές της ομάδας. Οι μέθοδοι συνεργατικής μάθησης, προσφέρουν σημαντικά οφέλη στη διαδικασία μάθησης, αλλά απαιτούν υψηλό επίπεδο συντονισμού και καθοδήγησης από τον εκπαιδευτικό. Αυτό σημαίνει ότι η κατάλληλη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη χρήση αυτών των τεχνικών είναι κρίσιμη για την επιτυχία του προγράμματος.

Ένα άλλο ζήτημα που αναδείχθηκε είναι η ανάγκη για ενσωμάτωση της τεχνολογίας στη διαδικασία μάθησης. Η χρήση ψηφιακών εργαλείων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας, όπως παρουσιάζεται στο εργαστήριο, μπορεί να ενισχύσει την αλληλεπίδραση των μαθητών και να προσελκύσει το ενδιαφέρον τους. Ωστόσο, οι ανισότητες στην πρόσβαση στην τεχνολογία, καθώς και η διαφοροποίηση στις ψηφιακές δεξιότητες των μαθητών, ενδέχεται να δημιουργήσουν εμπόδια στην επιτυχή εφαρμογή αυτών των εργαλείων. Επομένως, είναι απαραίτητο να υπάρχει συνεχής υποστήριξη και καθοδήγηση των μαθητών σε αυτόν τον τομέα. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η εφαρμογή του εργαστηρίου δεξιοτήτων αντιμετωπίζει το ζήτημα της σχολικής βίας με μια διαθεματική και πολυεπίπεδη προσέγγιση. Η ενσωμάτωση της κοινωνικής και συναισθηματικής μάθησης (SEL) στον πυρήνα του προγράμματος επιτρέπει στους μαθητές να αναπτύξουν όχι μόνο γνωστικές δεξιότητες αλλά και προσωπικές και κοινωνικές αξίες, που είναι κρίσιμες για την πρόληψη της βίας και τη δημιουργία ενός ασφαλούς σχολικού περιβάλλοντος.

4.2 Μελλοντικές Προτάσεις για Επέκταση

Βασισμένοι στα συμπεράσματα και τα ευρήματα της παρούσας εργασίας, είναι απαραίτητο να εξεταστούν διάφορες προτάσεις για την επέκταση και τη βελτίωση του προγράμματος στο μέλλον. Οι παρακάτω προτάσεις στοχεύουν στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του εργαστηρίου και στην περαιτέρω ενσωμάτωση των δεξιοτήτων που καλλιεργούνται στους μαθητές.

1. Ενίσχυση της διαφοροποίησης και της προσαρμογής στις ανάγκες των μαθητών: Η ανάγκη για διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων βάσει των αναγκών και των δεξιοτήτων των μαθητών είναι κρίσιμη. Στο μέλλον, θα μπορούσαν να αναπτυχθούν προσαρμοσμένες εκδοχές του εργαστηρίου για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή για μαθητές με διαφορετικά επίπεδα γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Η χρήση εξατομικευμένων δραστηριοτήτων και υποστηρικτικών εργαλείων θα μπορούσε να ενισχύσει τη συμμετοχή και την αφοσίωση όλων των μαθητών.

2. Διεύρυνση της χρήσης της τεχνολογίας: Ενώ η παρούσα εργασία κάνει χρήση ψηφιακών εργαλείων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας, υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω ενσωμάτωση της τεχνολογίας. Μελλοντικά, θα μπορούσαν να αναπτυχθούν ειδικές εφαρμογές ή ψηφιακές πλατφόρμες που θα επιτρέπουν στους μαθητές να αναφέρουν περιστατικά βίας ανώνυμα, να συμμετέχουν σε εικονικές κοινότητες υποστήριξης, ή να παρακολουθούν εκπαιδευτικά βίντεο και υλικό από το σπίτι τους. Επιπλέον, η χρήση της επαυξημένης πραγματικότητας (AR) και της εικονικής πραγματικότητας (VR) θα μπορούσε να δημιουργήσει βιωματικές εμπειρίες που θα βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν τις συνέπειες της βίας και να αναπτύξουν δεξιότητες παρέμβασης σε ασφαλές περιβάλλον.

3. Επέκταση της συνεργασίας με εξωτερικούς φορείς: Η συνεργασία με ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και οργανώσεις κατά της βίας είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία του προγράμματος. Στο μέλλον, θα μπορούσαν να αναπτυχθούν πιο σταθερές και μακροχρόνιες συνεργασίες με εξωτερικούς φορείς, που θα περιλαμβάνουν τακτικές επισκέψεις ειδικών στο σχολείο, εργαστήρια για γονείς και εκπαιδευτικούς, καθώς και προγράμματα υποστήριξης για μαθητές που αντιμετωπίζουν σοβαρά περιστατικά βίας.

4. Ενσωμάτωση της κοινωνικής και συναισθηματικής μάθησης (SEL) σε όλα τα επίπεδα του προγράμματος: Αν και η κοινωνική και συναισθηματική μάθηση αποτελεί βασικό στοιχείο του εργαστηρίου, υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω εμβάθυνση σε αυτόν τον

τομέα. Στο μέλλον, το πρόγραμμα θα μπορούσε να επεκταθεί για να περιλαμβάνει συστηματική εκπαίδευση στις κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, ενσωματώνοντας τη SEL όχι μόνο στις δραστηριότητες του εργαστηρίου, αλλά και στα καθημερινά μαθήματα και στην κουλτούρα του σχολείου.

5. Ανάπτυξη προγραμμάτων αξιολόγησης της μακροπρόθεσμης αποτελεσματικότητας του εργαστηρίου: Είναι σημαντικό να εξεταστεί η μακροπρόθεσμη επίδραση του εργαστηρίου στις δεξιότητες και τη συμπεριφορά των μαθητών. Στο μέλλον, θα μπορούσαν να αναπτυχθούν προγράμματα αξιολόγησης που θα παρακολουθούν την πρόοδο των μαθητών σε βάθος χρόνου, καταγράφοντας αλλαγές στη συμπεριφορά, την κοινωνική αλληλεπίδραση και την ικανότητα διαχείρισης συγκρούσεων.

6. Προώθηση της διάχυσης και της ενημέρωσης της σχολικής κοινότητας: Η ενημέρωση και η ενεργός συμμετοχή όλων των μελών της σχολικής κοινότητας είναι καθοριστικής σημασίας για την επιτυχία του προγράμματος. Στο μέλλον, θα μπορούσαν να οργανωθούν εκστρατείες ευαισθητοποίησης, παρουσιάσεις και εκδηλώσεις που θα προωθήσουν τα αποτελέσματα του εργαστηρίου και θα ενισχύσουν την κουλτούρα μηδενικής ανοχής προς τη σχολική βία στο σχολείο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Andreou, E., & Smith, P. K. (2001). Bullying in Greek primary and secondary schools. *British Journal of Educational Psychology*, 71(1), 53–67.

Ανδρέου, Ε. (2001). *Θυματοποίηση και σχολικός εκφοβισμός στην Ελλάδα*. Εκδόσεις Σαββάλας

Αρτινοπούλου, Β. (2001). *Η σχολική βία: Η απάντηση στη βία μέσα από το σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Αρτινοπούλου, Β. (2017). *Σχολική βία και εκφοβισμός: Θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Εκδόσεις Παπαζήση.

Asimakopoulos, D., et al. (2008). Cyberbullying and school violence in Greece: An empirical study. *Educational Research and Reviews*, 3(12), 1–7.

Austin, S., & Joseph, S. (2016). School bullying: Its nature and effects on victims and perpetrators. *British Journal of Educational Psychology*, 66(4), 443–456.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.

Baver, D. G., et al. (2017). Social influence and aggression: An integrative review. *Aggression and Violent Behavior*, 34, 1–8.

Berthol, T. D., & Hoover, J. H. (2006). Bullying in schools: A social justice perspective. *Educational Research Quarterly*, 30(2), 3–16

Beze, L. (1998). *Σχολική βία και εκφοβισμός στην ελληνική εκπαίδευση*. Εκδόσεις Σαββάλας.

Bowes, L., Maughan, B., & O'Connor, T. G. (2020). The influence of parenting on children's resilience to bullying. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 61(4), 490–499.

Boulton, M. J., & Underwood, K. (2015). Bullying as a group process: Influence of group norms and peer characteristics on bullying and bystanding. *Journal of Educational Psychology*, 87(3), 349–357.

Bradshaw, C. P., et al. (2010). The impact of school-wide positive behavioral interventions and supports (PBIS) on bullying and peer rejection. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 164(5), 412–419.

Brendgen, M., et al. (2016). Family and peer predictors of adolescent aggression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(10), 1192–1201.

Γεωργίου, Σ. (2018). Η επιθετικότητα στα παιδιά και η γονική εμπλοκή. *Παιδοψυχιατρική Επιθεώρηση*, 39(1), 89–100.

Caravita, S. C. S., Di Blasio, P., & Salmivalli, C. (2019). Unique and interactive effects of empathy and social status on involvement in bullying. *Social Development*, 18(1), 140–163.

Clarke, R. G., & Kiselica, M. S. (1997). A systemic model for counseling fathers of sons with attention-deficit hyperactivity disorder. *Family Therapy*, 24(2), 145–160.

Cross, D., & Barnes, A. (2015). The role of peers in school bullying. *Journal of Adolescence*, 40, 1–13.

Cross, D., Thomas, J., Lussier, D., & Shaw, T. (2020). School bullying prevention programs: A meta-analysis. *American Journal of Preventive Medicine*, 53(1), 33–42.

- Domitrovich, C. E., Bradshaw, C. P., Greenberg, M. T., & Embry, D. D. (2010). Integrated models of school-based prevention: A case study of the Second Step program. *Journal of School Psychology, 48*(2), 71–93.
- Duke University. (2010). *Research on childhood aggression and bullying*. Duke University Press.
- Επιτροπή Παιδείας Βρυξελλών. (2020). *Ευρωπαϊκές στρατηγικές για την καταπολέμηση του σχολικού εκφοβισμού*. Ευρωπαϊκή Επιτροπή Εκπαιδευτικής Πολιτικής.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). *Στρατηγικές για την πρόληψη της σχολικής βίας*. Ευρωπαϊκή Επιτροπή Εκδόσεις.
- Eslea, M., & Rees, J. (2001). Bullying is still a problem: A comparison of peer and parental attitudes to school bullying. *Educational Psychology, 21*(1), 99–116.
- Espelage, D. L., & Swearer, S. M. (2004). *Bullying in American schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Espelage, D. L., & Swearer, S. M. (2020). *Bullying in North American schools* (3rd ed.). Routledge.
- Europe's Anti-Bullying Campaign. (2012). Overview of bullying prevention strategies in Europe. *European Journal of Public Health, 22*(4), 465–475.
- Fandrem, H., Strohmeier, D., & Roland, E. (2009). Bullying and victimization among native and immigrant adolescents in Norway: The role of proactive and reactive aggressiveness. *Journal of Early Adolescence, 29*(6), 898–923.
- Galanaki, E., & Babalis, T. (2008). Peer relations and school adjustment: The role of aggression in childhood friendships. *School Psychology International, 29*(1), 47–61.
- Henry, D., & Einstein, S. (1995). School violence and victimization: An analysis. *Journal of Adolescent Health, 17*(3), 105–112.
- Θεριανός, Ν. (2017). Προληπτικά προγράμματα κατά του εκφοβισμού στα σχολεία. *Κοινωνική Ψυχολογία και Εκπαίδευση, 32*(4), 203–215.
- IEP (Individualized Education Program). (2021). *Special education: A guide to the Individualized Education Program*. National Center for Education Statistics.
- Jones, T., Thomas, D., & Mendez, E. (2018). Bullying prevention in middle schools: The role of the school environment. *Journal of Educational Research, 111*(2), 123–140.
- Καλαμπαλίκη, Π. (2018). *Ο ρόλος της οικογένειας στη σχολική βία*. Εκδόσεις Σαββάλας.
- Klicpera, C., Gasteiger-Klicpera, B., & Karwatka, T. (2018). School violence and bullying in Austria: A national study. *Journal of School Psychology, 56*(2), 127–144.
- Κουβαρά, Ε. (2023). Detecting special education teachers' emotions as to the skills workshops. *Education Sciences, 13*(2).
- Kourti, E. (2020). School bullying and teacher intervention: A comprehensive analysis. *Journal of Educational Leadership, 56*(4), 317–331.
- Kowalski, R. M., et al. (2014). *Cyberbullying: Bullying in the digital age*. Wiley-Blackwell.
- Kyprianos, P., Koutouki, S., & Zafiropoulou, A. (2021). Bullying in Greek schools: An empirical study. *European Journal of Criminology, 18*(1), 77–95.

- Li, Q. (2015). Cyberbullying in schools: A cross-cultural perspective. *Journal of School Psychology, 53*(2), 123–135.
- Livingstone, S., & Smith, P. K. (2014). Bullying and harassment in the digital age. *European Journal of Communication, 29*(3), 213–217.
- Miller, D. (1994). School discipline and student safety: An analysis of incidents. *NASP Journal, 28*(4), 45–59.
- Mishna, F., Saini, M., & Solomon, S. (2018). Cyberbullying: Policy and prevention strategies. *American Journal of Educational Research, 65*(6), 515–524.
- Μπογιατζόγλου, Σ., et al. (2021). Σχολικός εκφοβισμός και ψυχολογικές επιπτώσεις στους μαθητές. Εκδόσεις Καστανιώτης.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA, 285*(16), 2094–2100.
- Nickerson, A. B., McGowan, K., & Hoot, J. (2019). A national study on bullying prevention programs. *Journal of Educational Psychology, 111*(2), 123–140.
- Nova-Kaltsouni, C. (2004). Understanding school violence in the United States. *Educational Psychology Review, 16*(2), 97–112.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (2021). The prevention of school bullying: A research-based approach. *Journal of School Violence, 20*(2), 123–142.
- Παπαθανασίου, Ι. (2006). Ρατσιστικές διακρίσεις στα σχολεία: Ο ρόλος της γλώσσας. Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Pateraki, L., & Houndoumadi, A. (2001). Bullying among primary school children in Athens, Greece. *Educational Psychology, 21*(2), 167–175.
- Perren, S., Hecker, T., & Buhlmann, U. (2010). Bullying in school and its association with the well-being of students. *Journal of Youth and Adolescence, 39*(1), 123–135.
- Perry, D. G., Kusel, J. W., & Perry, L. C. (2001). School aggression and peer victimization: A longitudinal study. *Child Development, 72*(4), 1238–1250
- Petropoulos, G., & Papastilianou, D. (2008). Aggression and peer relations in Greek schools. *Greek Journal of Educational Psychology, 18*(2), 147–162.
- Pradaki, S. (2020). School bullying: Prevalence, characteristics, and interventions. *International Journal of School Psychology, 45*(3), 177–192.
- Precate, T. (2017). Strategies for bullying prevention in schools. *Journal of Educational Research and Practice, 22*(4), 101–109
- Rigby, K. (1996). *Bullying in schools: A program for prevention*. Curriculum Corporation.
- Rigby, K. (2008). *Children and bullying: How parents and educators can reduce bullying at school*. Blackwell Publishing.
- Rigby, K. (2015). *Bullying in schools and what to do about it*. Australian Council for Educational Research.
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior, 15*(2), 112–120.

- Salmivalli, C. (2020). Bullying and peer relations: Processes and interventions. In *Advances in child development and behavior* (Vol. 59, pp. 45–67). Academic Press.
- Salmivalli, C., Kärnä, A., & Poskiparta, E. (2019). Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effects. In *The handbook of bullying in schools* (pp. 191–208). Routledge.
- Σαπουνά, Μ. (2008). *Εκφοβισμός και θυματοποίηση στα ελληνικά σχολεία: Αντιμετώπιση και πρόληψη*. Εκδόσεις Σαββάλας.
- Schubarth, W. (2007). School violence in Germany: Trends and prevention strategies. *Journal of Youth Studies*, 12(2), 211–225.
- Seguna, M. (2023). Educational workshops and their impact on teaching strategies. *Journal of Educational Development*, 29(3), 201–215.
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2016). The nature of cyberbullying in school settings. *Journal of Educational Psychology*, 110(4), 495–506.
- Smith, P. K. (1994). Bullying in schools: The UK experience and the international context. *Aggressive Behavior*, 20(2), 81–85.
- Smith, P. K., & Ananiadou, K. (2003). The effectiveness of school-based anti-bullying programs. *Educational Research Review*, 19(1), 32–53.
- Smith, P. K., & Brain, P. (2000). Bullying in schools: Lessons from a decade of research. *Aggressive Behavior*, 26(4), 319–331.
- Smith, P. K., Morita, Y., Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalano, R., & Slee, P. (2003). *The Nature of School Bullying: A Cross-National Perspective*. Routledge.
- Spera, C. (2006). A review of the relationship among parenting practices, parenting styles, and adolescent school achievement. *Educational Psychology Review*, 18(2), 125–146.
- Σταθάτου, Μ. (2023). Αλλαγές στις μορφές της εκπαιδευτικής γνώσης και εισαγωγή αρχών ιδιωτικοποίησης στη σχολική εκπαίδευση: Μελέτη για τα «Εργαστήρια Δεξιοτήτων 21» (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Stephenson, P., & Smith, P. K. (1993). Bullying in schools: A sociological perspective. *Sociological Review*, 41(3), 45–68.
- Σπυρόπουλος, Π. (2011). Συναισθηματική κακοποίηση: Αναλύοντας τις ψυχολογικές επιπτώσεις του εκφοβισμού. *Ελληνική Ψυχολογική Επιθεώρηση*, 18(2), 117–131.
- Υπουργείο Παιδείας. (2020). *Στρατηγική για την πρόληψη της σχολικής βίας*. Εκδόσεις Υπουργείου Παιδείας.
- Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2021). Υπουργική Απόφαση Φ.31/94185/Δ1/2021- ΦΕΚ 3791/Β/13-8-2021. Εργαστήρια Δεξιοτήτων στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Ανακτήθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 2024, από <https://www.e-nomothesia.gr>
- Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2021). Υπουργική Απόφαση Αριθμ. 94236/ΓΔ4/2021-ΦΕΚ 3567/Β/4-8-2021. Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών για τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων όλων των τύπων σχολικών μονάδων, Νηπιαγωγείων, Δημοτικών και των Γυμνασίων. Ανακτήθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 2024, από <https://www.e-nomothesia.gr>

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2021). Υπουργική Απόφαση Αριθμ. 114660/ΓΔ4-ΦΕΚ 4676- ΦΕΚ Β' 4676/11-10-2021. Αξιολόγηση μαθητών/τριών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στα Εργαστήρια Δεξιότητων. Ανακτήθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 2024, από <https://www.e-nomothesia.gr>

Voudaski, P. (1992). Social and antisocial violence in educational settings. *Journal of Social Psychology*, 15(3), 201–220.

Walls, T. (2000). Bullying and its impact on children aged 8-13: A longitudinal study. *Educational Psychology Review*, 12(4), 133–145.

Whitney, I., & Smith, P. K. (1993). A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle schools. *Educational Research*, 35(1), 3-25.

Whitney, I., & Smith, P. K. (2018). *School bullying: Insights and perspectives*. Routledge.

Χαρπάτσι, Σ. (2023). *Εκφοβισμός και κοινωνικές σχέσεις στα σχολεία: Προληπτικά προγράμματα*. Εκδόσεις Παπαζήση.

Χατζηπέμος, Μ. (2019). *Στρατηγικές αντιμετώπισης της σχολικής βίας*. Εκδόσεις Καστανιώτης.

Χρήστου, Ε. (2020). *Σχολική βία και ψυχική υγεία των παιδιών: Εμπειρική μελέτη*. Εκδόσεις Σαββάλας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ενδεικτικό Ομαδικό φύλλο εργασίας 1^{ου} Εργαστηρίου

Θεματική ενότητα: Ενδιαφέρομαι και Ενεργώ - Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη

"Ενσυναίσθηση σε Δράση: Σπάμε την Αλυσίδα του Εκφοβισμού!"

Όνομα: _____

Ημερομηνία: _____

Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες 3-4 ατόμων και απαντούν στις παρακάτω ερωτήσεις. Σκεφτείτε πώς μπορείτε να βοηθήσετε στην αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού ως ενεργά μέλη της σχολικής κοινότητας.

1. Ευθύνες ως Ενεργοί Πολίτες

Οδηγίες: Συζητήστε με την ομάδα σας και γράψτε δύο ευθύνες που έχετε ως μαθητές για να αντιμετωπίσετε τον σχολικό εκφοβισμό.

- Ευθύνη 1: _____
 - Ευθύνη 2: _____
-

2. Δράσεις για την Αντιμετώπιση του Εκφοβισμού

Οδηγίες: Καταγράψτε μία ή δύο συγκεκριμένες δράσεις που θα μπορούσατε να κάνετε ως ομάδα για να βοηθήσετε στη μείωση του σχολικού εκφοβισμού.

- Δράση 1: _____
 - Δράση 2: _____
-

3. Κοινές Υποχρεώσεις

Οδηγίες: Σκεφτείτε μια υποχρέωση που έχουν όλοι οι μαθητές στο σχολείο για την καταπολέμηση του εκφοβισμού και γράψτε την παρακάτω.

- Υποχρέωση: _____

Ενδεικτικό Ομαδικό φύλλο εργασίας 2^{ου} Εργαστηρίου

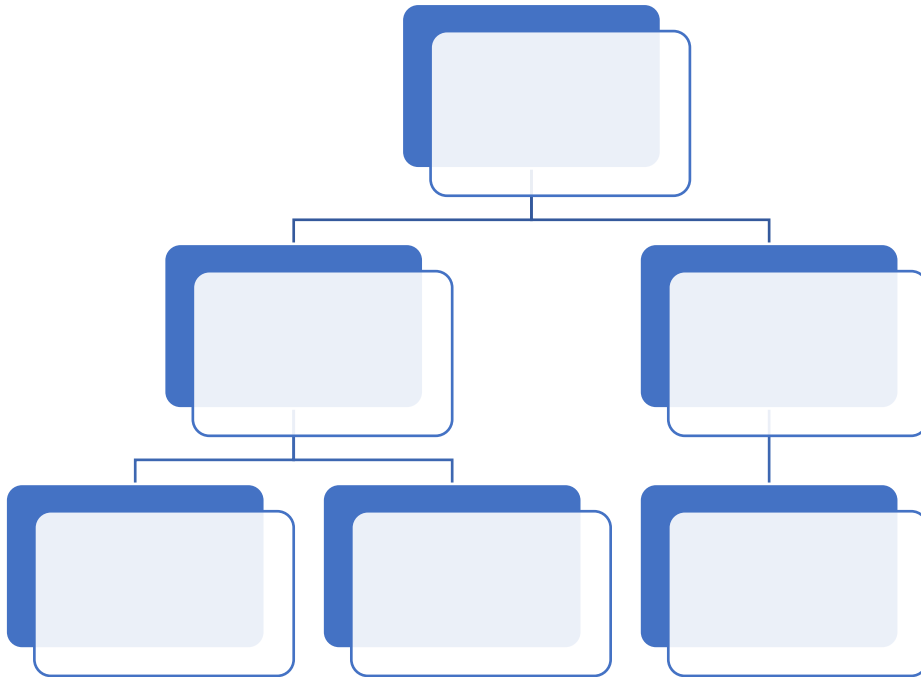
Θεματική ενότητα: Ενδιαφέρομαι και Ενεργώ - Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη

“Αναλύοντας τις Ρίζες της σχολικής βίας: Εξερεύνηση Αιτιών και Συνεπειών”

Όνομα: _____

Ημερομηνία: _____

Τοποθετήστε τη βασική μορφή σχολικής βίας στο κέντρο του χάρτη (π.χ., εκφοβισμός). Από το κέντρο, αναπτύξτε κλαδιά που αναπαριστούν τις αιτίες της βίας, όπως κοινωνικές συνθήκες ή οικογενειακά προβλήματα. Κάτω από κάθε αιτία, καταγράψτε τις συνέπειες, όπως συναισθηματική δυσφορία ή μειωμένη σχολική απόδοση. Προσθέστε επίσης τμήματα που προτείνουν στρατηγικές παρέμβασης για την αντιμετώπιση κάθε αιτίας. Τέλος, κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τον χάρτη της στην τάξη, εξηγώντας τις αιτίες, τις συνέπειες και τις προτεινόμενες λύσεις.

Ενδεικτικό Ατομικό φύλλο εργασίας 3^{ου} Εργαστηρίου

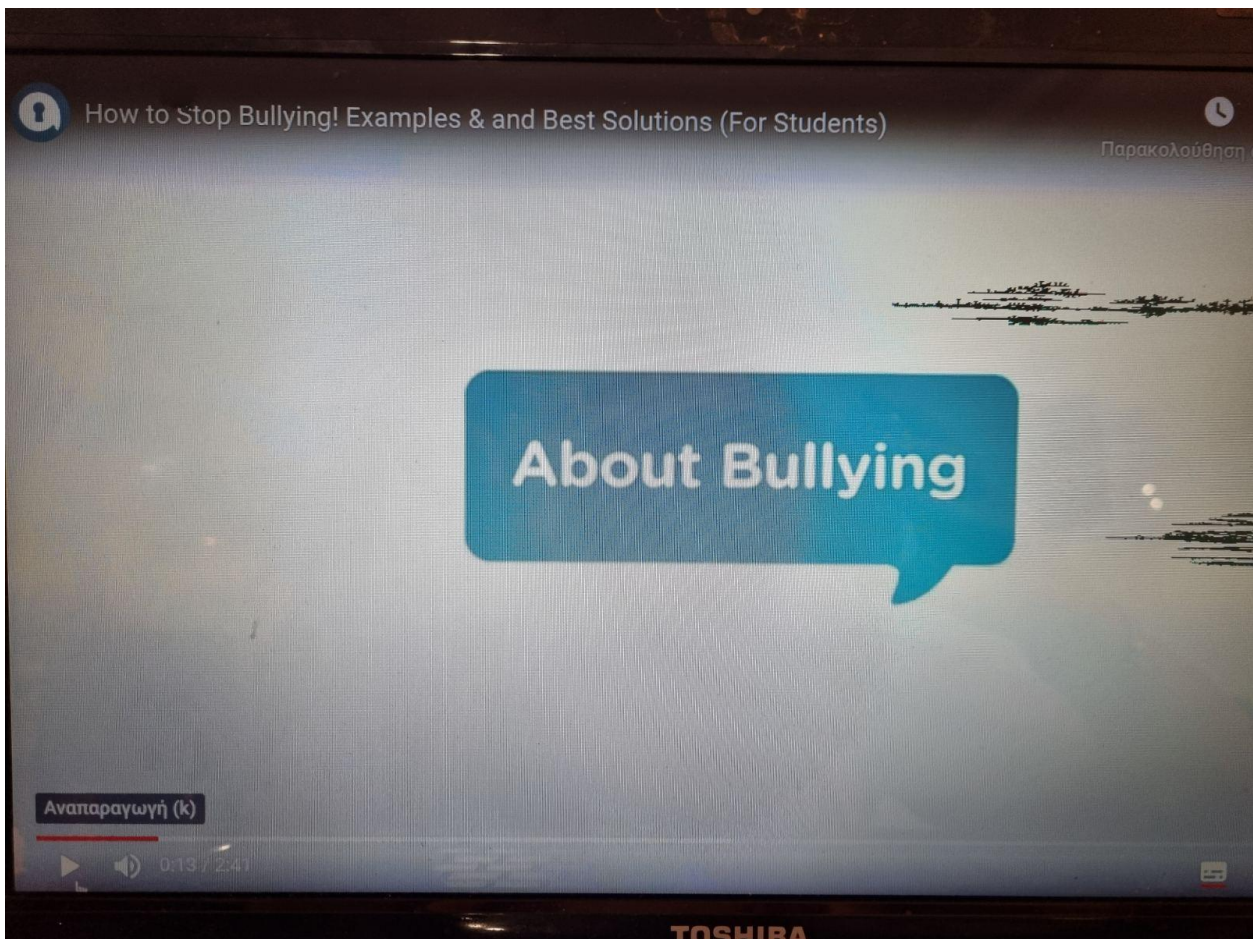
Θεματική ενότητα: Ενδιαφέρομαι και Ενεργώ - Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη

"Εξερευνητές Επίλυσης: Ανακαλύπτουμε Λύσεις στον Εκφοβισμό!"

Όνομα: _____

Ημερομηνία: _____

Παρακολουθήστε το βίντεο και στη συνέχεια απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

[How to Stop Bullying! Examples & and Best Solutions \(For Students\) \(youtube.com\)](https://www.youtube.com/watch?v=...)

- Ποια παρέμβαση σας φάνηκε πιο αποτελεσματική και γιατί;
- Ποιες προκλήσεις μπορεί να αντιμετωπίσουν οι μαθητές όταν παρεμβαίνουν σε καταστάσεις εκφοβισμού;
- Πώς μπορείτε να εφαρμόσετε αυτές τις στρατηγικές στο δικό σας σχολικό περιβάλλον;
- Τι μάθατε από το βίντεο που θα μπορούσε να αλλάξει τον τρόπο που σκέφτεστε για τον εκφοβισμό;

Οι σημειώσεις συλλέγονται και αναδιανέμονται τυχαία, με τους μαθητές να διαβάζουν μεγαλόφωνα τις κάρτες που έλαβαν και να ακολουθεί συζήτηση για τις διαφορετικές απόψεις.

Ενδεικτικό Ομαδικό φύλλο εργασίας 4^{ου} Εργαστηρίου

Θεματική ενότητα: Ενδιαφέρομαι και Ενεργώ - Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη

"Η Μάχη για το Χαμόγελο: Δημιουργούμε ένα Φιλικό Σχολείο"

Όνοματεπώνυμο: _____

Ημερομηνία: _____

Δημιουργία Θεατρικού Δρώμενου

Σκηνικό και Ρόλοι:

- Περιγράψτε την κατάσταση του δρώμενου και τους ρόλους που αναλαμβάνετε.

Διάλογοι:

- **Διάλογοι/Αντιδράσεις:**

- Θύτης: _____

- Θύμα: _____

- Παρατηρητής: _____

- Εκπαιδευτικός/Γονέας: _____

- **Επίλυση:** _____

Σημειώστε τις στρατηγικές που παρατηρήσατε στις άλλες ομάδες και προτείνετε νέες ιδέες ή βελτιώσεις για τις στρατηγικές των άλλων ομάδων.

- **Νέες Ιδέες/Στρατηγικές**

- ο Προτάσεις βελτίωσης
-

Ενδεικτικό Ατομικό φύλλο εργασίας 5^{ου} Εργαστηρίου

Θεματική ενότητα: Ενδιαφέρονται και Ενεργώ - Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη

"Δημιουργούμε το Δίκτυο Δύναμης: Η Ομάδα Υποστήριξης του Σχολείου!"

Διαβάστε το παράδειγμα δικτύου υποστήριξης και απαντήστε στις ερωτήσεις:

Παράδειγμα Δικτύου Υποστήριξης:

1. **Ομάδες Υποστήριξης Μαθητών:** Peer Mentors, Ομάδες Υποστήριξης Θυμάτων.
2. **Συνεργασία με Εκπαιδευτικούς:** Ειδικοί Υποστήριξης, Δάσκαλοι Υποστήριξης.
3. **Εμπλοκή Γονέων και Κοινότητας:** Ομάδες Γονέων, Συνεργασία με Κοινοφελείς Οργανισμούς.
4. **Στρατηγικές και Δραστηριότητες:** Δημιουργία Σχολικών Εκδηλώσεων, Σύστημα Ενημέρωσης και Αναφοράς.

Ερωτήσεις:

1. Ποιες ομάδες και ρόλοι περιλαμβάνονται;
2. Πώς βοηθούν οι "Peer Mentors";
3. Ποιες στρατηγικές περιλαμβάνονται για θετικό κλίμα;
4. Ποιες προκλήσεις μπορεί να υπάρξουν;

Σχεδιάστε το δικό σας δίκτυο υποστήριξης:

1. Ποιες ομάδες θα περιλαμβάνει;
2. Ποιες στρατηγικές συνεργασίας θα χρησιμοποιήσετε;
3. Ποιες δραστηριότητες ή εκδηλώσεις θα οργανώσετε;

4. Ποιες προκλήσεις προβλέπετε και πώς θα τις αντιμετωπίσετε;

Στη συνέχεια χωρίζονται σε ομάδες 3-4 μαθητών, συζητούν και παρουσιάζουν τα σχέδιά τους στην τάξη και επιλέγονται οι καλύτερες ιδέες για υλοποίηση.

Ενδεικτικό Ατομικό φύλλο εργασίας 6^{ου} Εργαστηρίου

Θεματική ενότητα: Ενδιαφέρομαι και Ενεργώ - Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη

"Δράση και Υποστήριξη: Χτίζουμε Μαζί Ένα Σχολείο Χωρίς Βία και Εκφοβισμό! "

Όνομα: _____

Ημερομηνία: _____

Σενάριο:

Στην αυλή του σχολείου, υπάρχει ένα παιδί, η Μαρία, που κάθεται μόνη σε μια γωνία και φαίνεται απομονωμένη. Ομάδα παιδιών, οι Άρης, Λίνα και Μάνος, περνούν κοντά της, αλλά την αποφεύγουν και μιλάνε μεταξύ τους με σιγανές φωνές. Ορισμένα παιδιά κοιτάζουν την Μαρία με επιφυλακτικά βλέμματα, και παρατηρείται ότι την κοιτούν με περιέργεια ή κριτική διάθεση. Η Μαρία φαίνεται ανήσυχη και λυπημένη.

- Ποιες ενδείξεις εκφοβισμού ή απομόνωσης εντοπίζετε;

- Πώς σας κάνει να αισθάνεται η κατάσταση που παρατηρείτε; Ποιες συναισθηματικές αντιδράσεις προκύπτουν;

- Τι μπορεί να συμβεί αν δεν υπάρξει παρέμβαση. Ποιους ρόλους αναλαμβάνουν οι παρατηρητές στη συγκεκριμένη κατάσταση;

- Ποιες ενέργειες θα μπορούσαν να προλάβουν τον εκφοβισμό στην περιγραφή. Τι προτάσεις έχετε;

- Καταγράψτε τις σκέψεις σας για το πώς να υποστηρίξουμε το παιδί και να προλάβουμε τον εκφοβισμό. Τι προληπτικές δράσεις προτείνετε;
-

Ενδεικτικό Ομαδικό φύλλο εργασίας 7^{ου} Εργαστηρίου

Θεματική ενότητα: Ενδιαφέρομαι και Ενεργώ - Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη

"Δημιουργία Ψηφιακών Δικτύων για Ένα Χωριό Υποστήριξης"

Όνοματεπώνυμο: _____

Ημερομηνία: _____

Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες 3-4 ατόμων και δημιουργούν ψηφιακά υλικό που θα βοηθήσουν στην πρόληψη και την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού.

1. Επιλογή Εργαλείου

- **Επιλέξτε ένα εργαλείο για τη δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου:**
 - Pixton (Κόμικς)
 - Kahoot! (Διαδραστικά κουίζ)
 - StoryJumper (Ψηφιακά βιβλία)
 - Scratch (Παιχνίδια)
 - Google Jamboard (Διαδραστικός πίνακας)
-

- **Περιγράψτε την ιδέα σας:**
 - Τι είδους περιεχόμενο θα δημιουργήσετε; (π.χ., κόμικς, παιχνίδι, κουίζ)
 - Ποιο μήνυμα θέλετε να περάσετε;

- **Σχεδιάστε και αναπτύξτε το περιεχόμενό σας:**
 - Χρησιμοποιήστε το επιλεγμένο εργαλείο για να δημιουργήσετε το ψηφιακό σας περιεχόμενο.
 - Ενσωματώστε διαδραστικά στοιχεία, όπως ερωτήσεις ή παιχνίδια ρόλων.

- **Παρουσιάστε το περιεχόμενό σας στην ομάδα σας:**
 - Εξηγήστε τη λειτουργία και τον στόχο του περιεχομένου σας.
 - Ζητήστε ανατροφοδότηση για πιθανές βελτιώσεις.

- **Κοινοποιήστε το περιεχόμενό σας:**
 - Χρησιμοποιήστε τη σχολική ιστοσελίδα ή άλλα ψηφιακά μέσα για τη διάδοση.
 - Ενθαρρύνετε την αλληλεπίδραση από άλλους μαθητές και εκπαιδευτικούς.